

БИБЛИОТЕКА

ЛУИДЖИ
ПИРАНДЕЛО

ШЕСТ
ЛИЦА
ТЪРСЯТ
АВТОР

НАРОДНА

ШК

КУЛТУРА

ЛУИДЖИ ПИРАНДЕЛО ШЕСТ ЛИЦА ТЪРСЯТ АВТОР

Превод: Светозар Златаров

chitanka.info

Луиджи Пирандело е писател, който вече е влязъл с произведенията си в световното литературно наследство. В съвременната оценка на Пирандело важна заслуга има основателят на Италианската комунистическа партия Антонио Грамши, който пръв поставя автора в неговите реални рамки, в конкретната историческа действителност и сочи, че неговото творчество е продукт на древната традиция на Сицилия.

„Неговите пиеси — пише Грамши — са ръчни гранати, които предизвикват взрив в съзнанието на зрителя и разбиват пошлите мисли и чувства“. С новата си своеобразна сценична форма театърът на Пирандело разрушава старата съзливива и сантиментална еснафска драматургия и поставя началото на оригиналните търсения в модерния световен театър.

„Той — както казва Андре Мора — е внесъл в театъра онази изключителна игра на огледала, в която авторът, зрителят и лицата се оглеждат взаимно, поглеждат се в очите и в тези отражения човешката личност се разтваря, за да изникне отново по-жива, по-вярна след преживяното изпитание.“

„Шест лица търсят автор“ е изградена върху противоречието между действащите лица и актьорите, които трябва да ги пресъздадат. Сюжетът не е взет „направо от живота“, а е пречупен два пъти през сцената. Това е и драма, която се разиграва между неприсъстващия автор и лицата, извикани на живот от него. Гротескните маски им са надянати завинаги. Само когато започват да пресъздават отделни мигове от своя живот, гротескното у лицата се изменя, за да се превърне в човешки трагично.

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

Лица в пиесата, която не е написана

БАЩАТА
МАЙКАТА
ДОВЕДЕНИЦАТА
СИНЪТ
МОМЧЕТО

(тези две лица не говорят)

МОМИЧЕНЦЕТО
МАДАМ ПАЧЕ (появява се, когато я призовават)

Актьори от трупата

ДИРЕКТОР-РЕЖИСЬОР (в пиесата почти навсякъде се нарича
Режисьорът)

ПЪРВА АКТРИСА
ПЪРВИ АКТЬОР
ВТОРА АКТРИСА
МЛАДА АКТРИСА
МЛАД АКТЬОР

Други актьори и актриси

ТЕАТЪРМАЙСТОР
СУФЛЬОР
РЕКВИЗИТОР
СЦЕНИЧЕН ТЕХНИК
СЕКРЕТАР НА РЕЖИСЬОРА
ПОРТИЕР НА ТЕАТЪРА
СЦЕНИЧНИ РАБОТНИЦИ

Действието се развива денем, на сцената на драматичен театър.

Пиесата няма нито действия, нито сцени. Представлението ще прекъсне първия път, когато Режисьорът и Бащата се оттеглят, за да се споразумеят за сценария на ненаписаната пиеса и Актьорите напуснат сцената. Втори път действието ще бъде прекъснато, когато Сценичният техник спусне завесата по погрешка.

Влизайки в залата на театъра, зрителите ще заварят завесата вдигната и сцената, както е денем, без кулиси или рундхоризонт, почти тъмна и празна. Тъй още от началото ще добият впечатление за импровизирано представление.

Две стълби, вляво и вдясно, ще свързват сцената със залата. Будката на суфльора ще бъде сложена отстрани на сцената, край трапа на суфльора. От другата страна, в най-близката до салона част, за Директор-режисьора ще има масичка и кресло с облегало, обърнато към публиката. На сцената ще са извадени и две други маси, едната по-голяма, другата по-малка, със столове наоколо, за да са готови при нужда през време на репетицията! За актьорите ще има няколко стола отляво и отдясно и едно пиано, почти скрито от едната страна в дъното.

След изгасяването на светлините в залата ще се види, че от вратата за сцената влиза Сценичният техник със синя престилка и чанта за инструменти, препасана на кръста. Той взема от един ъгъл в дъното няколко метални приспособления за закрепване на декори, нарежда ги в предната част на сцената и като застава на колене, започва да ги кове. При шума, причинен от ударите на чука, откъм вратата за гримьорните на актьорите ще притича Театърмайсторът.

ТЕАТЪРМАЙСТОРОЪТ

Ей! Какво правиш?

СЦЕНИЧНИЯТ ТЕХНИК

Как какво правя? Кова.

ТЕАТЪРМАЙСТОРОЪТ

Сега ли е време за това?

(Поглежда си часовника.)

Вече е десет и половина. Всяка минута може да пристигне директорът и репетицията ще започне.

СЦЕНИЧНИЯТ ТЕХНИК

Ама, моля ви, нали и аз трябва да разполагам с малко време, за да работя!

ТЕАТЪРМАЙСТОРЪТ

Ще разполагаш, но не сега.

СЦЕНИЧНИЯТ ТЕХНИК

А кога?

ТЕАТЪРМАЙСТОРЪТ

Тогава, когато няма репетиция. Хайде, хайде изнасяй всичко това и ме остави да подготвя сцената за второто действие на пиесата „Игра на интересите“.

Сценичният техник ще събере металическите приспособления, като пухти и мърмори, и ще си отиде. Междувременно откъм входа за сцената ще започнат да влизат Актьорите от трупата, мъже и жени. Първо ще влезе един, после втори, след това двама заедно, подир тях останалите. Те могат да бъдат девет или десет души — колкото се предполага, че трябва да вземат участие при репетицията на пиесата „Игра на интересите“ от Пирандело, чието поставяне се подготвя. Влизайки, Актьорите ще поздравяват Театърмайстора, ще се поздравяват и взаимно с „Добър ден“. Някои ще се отправят към своите гримьорни, други, между които Суфльорът, със свит машинописен екземпляр от пиесата под мишница, ще останат на сцената в очакване на Режисьора за започване на репетицията. Междувременно, седнали на групички или прави, ще разменят по някоя дума. Някой ще запали цигара, друг ще се оплаче от ролята, която му е определена, трети ще чете на глас пред другарите си новина от театрално вестниче. Добре ще е както актрисите, тъй и актьорите да бъдат облечени в дрехи със светли и свежи цветове и тази първа импровизация да бъде колкото може по-непосредствена и изпълнена с нерв. В определен момент един от актьорите дори би могъл да седне на пианото и да засвири мелодия, подходяща за танцуване. Тогава най-младите актьори и актриси ще започнат да танцуват.

ТЕАТЪРМАЙСТОРЪТ

(пляска с ръце, за да ги прикани към ред)

Хайде стига, престанете! Ето, иде господин Директорът!

Музиката и танците внезапно престават. Актьорите се обръщат и поглеждат към театралния салон, през чиято врата влиза Директор-режисьорът. С бомбе на глава, стиснал бастун под ръка и с дебела пура в уста, той прекосява пътеката между столовете в партера и поздравен от Актьорите, се качва по една от стълбите към сцената. Секретарят му подава пощата: няколко вестника и някакъв свит и вързан ръкопис.

РЕЖИСЬОРЪТ

Писма?

СЕКРЕТАРЯТ

Няма. Това е цялата поща.

РЕЖИСЬОРЪТ

(подава му свития ръкопис)

Занесете го в кабинета ми.

(После се оглежда и се обръща към Театърмайстора.)

О, тук нищо не се вижда. Моля ви, наредете да пуснат малко светлина.

ТЕАТЪРМАЙСТОРОЪТ

Веднага.

Отива да се разпреди и малко след това цялата дясна страна на сцената, където са застанали Актьорите, се облива в силна бяла светлина. Междувременно Суфльорът се е настанил в суфльорската будка и е запалил малката лампа, като е разположил пред себе си машинописните листове с текста на пиесата.

РЕЖИСЬОРЪТ

(пляска с ръце)

Хайде, почваме.

(Към Театърмайстора.)

Всички ли са тук?

ТЕАТЪРМАЙСТОРОЪТ

Липсва Първата актриса.

РЕЖИСЬОРЪТ

Както винаги!

(Поглежда си часовника.)

И без това вече сме закъснели десет минути. Отбележете си, моля ви... Да се научи друг път да бъде редовна на репетиции.

(Едва завършва ядните си думи и от дъното на залата се чува гласът на Първата актриса.)

ПЪРВАТА АКТРИСА

Не, не отбелязвайте, моля ви. Тука съм. Тука съм!

Облечена е цялата в бяло, носи голяма предизвикателна шапка и прегърнала дребничко кученце, притичва по пътеката между седалките, за да се изкачи бързо по една от стълбите.

РЕЖИСЬОРЪТ

Зарекли сте се вечно да закъснявате.

ПЪРВАТА АКТРИСА

Извинете ме! Тъй дълго търсих такси, за да пристигна навреме!
Но както виждам, вие още не сте започнали, а аз не участвам в първата сцена.

(После извиква по име Театърмайстора и му предава кученцето.)

Моля ви, затворете го в моята гримьорна.

РЕЖИСЬОРЪТ

(мърмори)

И кучето си носи! Като че ние малко лаем тука по цял ден.

(Пляска отново с ръце и се обръща към Суфльора.)

Хайде, почваме второ действие на „Игра на интересите“.

(Сяда в креслото.)

Внимание, господа. Кои участват в първа сцена?

Актьорите и актрисите се отдръпват, за да седнат встрани, и освобождават предната част на сцената. Изключение правят тримата участници, които трябва да започнат репетицията, и Първата актриса, която, без да обръща внимание на поканата на Режисьора, сяда край една от двете масички.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Първата актриса)

Значи, и вие участвате сега?

ПЪРВАТА АКТРИСА

Аз? Не, господин директор.

РЕЖИСЬОРЪТ

(раздразнен)

Тогава махнете се оттам, за бога!

Първата актриса се надига, отива да седне при другите актьори, които се отдръпват, за да ѝ направят място.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Суфльора)

Почнете, почнете.

СУФЛЬОРЪТ

(почва да чете от машинописните листове)

„Във дома на Леоне Гала. Една особена стая — едновременно столова и кабинет.“

РЕЖИСЬОРЪТ

(обръща се към Театърмайстора)

Ще използваме червената стая.

ТЕАТЪРМАЙСТОРОЪТ

(записва на лист хартия)

Червената! Добре.

СУФЛЬОРЪТ

(продължава да чете)

„Масата за хранене е сложена, писалището е отрупано с книги и книжа. Рафтове с книги и витрини с богати сервизи за маса. В дъното — врата към спалнята на Леоне. Страничен изход вляво към кухнята, входът е вдясно.“

РЕЖИСЬОРЪТ

(става и сочи, за да подчертае думите си)

Значи, добре запомнете. Там е входът, отгатък кухнята.

(Обръща се към актьора, който ще играе ролята на Сократ.)

Вие ще влизате и излизате от тази страна.

(Към Театърмайстора.)

В дъното ще сложите портал и ще поставите завеси.

(Отново сяда.)

ТЕАТЪРМАЙСТОРОЪТ

(записва)

Добре.

СУФЛЪОРЪТ

(чете)

„Първа сцена. Леоне Гала, Гуидо Венанци, Филипе, наречен Сократ.“

(Към Режисьора.)

Трябва ли да чета и ремарките?

РЕЖИСЬОРЪТ

Да! Да, разбира се! Сто пъти ви казах!

СУФЛЪОРЪТ

(чете)

„При вдигане на завесата Леоне Гала с готварска шапка на глава, препасал престилка, разбива с дървена лъжица яйце в една паничка.

Филипо разбива друго яйце, и той е нагласен като готвач. Guido Венанци седи и слуша.“

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

(към Режисьора)

Извинете, ама наистина ли трябва да си сложа готварска шапка на главата?

РЕЖИСЬОРЪТ

(раздразнен от забележката)

Струва ми се, че трябва! Щом е написано така!

(Сочи текста.)

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

Извинете, но това е просто смешно!

РЕЖИСЬОРЪТ

(скача разгневен)

„Смешно! Смешно!“ Какво мога да помогна аз, след като от Франция вече не идват подходящи пиеси и ние сме принудени да поставяме комедии от тоя Пирандело? А той ги пише тъй, че, който ги разбере, е умник! Пиесите му са такива, че нито актьорите, нито критиците, нито публиката никога не остават доволни!

(Актьорите се размиват. И тогава Режисьорът, като става и се приближава до Първия актьор, извиква.)

С готварска шапка! Ясно ли е? И ще биете яйца! Навярно си мислите, че работата се изчерпва с разбиването на яйцата? Имате много здраве! Ще трябва да изиграете ролята на черупката на яйцето, което сте разбили!

(Актьорите отново се размиват и коментират подигравателно.)

Тишина! И когато обяснявам, имайте добрината да слушате!

(Обръща се отново към Първия актьор.)

Да, господине, черупката, или с други думи, празната форма на мисълта, лишена от пълнежа на инстинкта, който е сляп! Вие сте мисълта, а съпругата ви е инстинктът в една игра, където сте с предопределени интереси и роли, поради което вие, изпълнявайки вашата роля, се превръщате доброволно в манекен на самия себе си. Разбрахте ли?

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

(разтваря ръце)

Да си кажа право — не!

РЕЖИСЬОРЪТ

(въръца се на мястото си)

И аз не разбирам! Ала хайде да продължаваме! Все ще я изкараме на добър край, ако не се провалим.

(Поверително.)

Но, моля ви, застанете в полупрофил, иначе при този неразбираем диалог, ако и вие не дадете възможност на публиката да ви чуе, всичко отива по дяволите!

(Отново пляска с ръце.)

Внимание! Внимание! Продължаваме!

СУФЛЪОРЪТ

Извинявайте, господин директоре, ще разрешите ли да се закрия с будката? Тук става такова течение!

РЕЖИСЬОРЪТ

Добре, добре, закрийте се!

Междувременно Порттиерът на театъра е влязъл салона с обшитата си в ширити фуражка и след като е прекосил пътеката между столовете в партера, се приближава до сцената, за да съобщи на Режисьора за пристигането на Шестте лица, които, влезли на свой ред в залата, малко объркани и замаяни, го следват на известно разстояние, оглеждайки се.

Който иска да направи опит за поставяне на тази пиеса, трябва да се постараете по всички възможни начини тези Шест лица да не се смесват с Актьорите от трупата. Без съмнение ще бъде от полза показаното в ремарките разположение на едните и на другите от момента на изкачването им на сцената. Ще помогне и различното осветяване посредством специални прожектори. Но най-ефикасно и подходящо средство, което предлагаме, е употребата на специални маски за Лицата: нарочно изработени маски от материал, който няма да се размекне от потта, но няма да затруднява актьорите, които трябва да ги носят. Те трябва да са изработени и изрязани тъй, че да оставят свободни очите, ноздрите и устата. По този начин ще се даде израз и на по-дълбокия смисъл на пиесата. Така, Лицата няма да се появяват като видения, а като създадена реалност, неизменни постройките на въображението, и тъкмо поради това по-реални: и по-веществени от изменливата естественост на Актьорите. Маските ще спомогнат за изграждане на впечатление за изкуствено създадени образи, всеки поотделно замръзнал в израза на присъщото си основно чувство. А тези чувства трябва да бъдат угризението за Бащата от мъщението за Доведеницата, възмущението за Сина, скръбта за Майката, представена с неподвижни восъчни сълзи по оловносините сенки под очите и по бузите, каквито се виждат по рисуваните или изваяни образи на Mater dolorosa в черквите. И тъканите, от които ще са направени костюмите, трябва да бъдат от особена материя, ала без пресилени неща. Дрехите трябва да са с твърди гънки и обемисти почти като на статуи, тъй че да не дават представа, че са направени от плат, който може да се купи от всеки магазин в града и да бъде кроен в която и да е шивачница.

БАЩАТА трябва да бъде на около петдесет години: с пооголели слепоочия, но не и плешив, с жълто-червеникави коси, с гъсти мустачки, почти събрани на кичурче около още свежата уста, често разтворена в несигурна и празна усмивка. Бледен, това е особено подчертано в широкото чело, с кръгли, сини, много блестящи и пронизващи очи. Ще бъде облечен в светли панталони и тъмно сако; ще бъде ту сладкодумен, ту ще избухва и тогава ще се показва сприхав и груб.

МАЙКАТА ще бъде просто смазана от непоносимата тежест на срама и унижението. Забулена в гъст черен вдовишки креп, тя трябва да бъде облечена скромно в черно, а когато повдига воала, ще се открива не изстрадало, а сякаш восъчно лице. Ще гледа винаги надолу.

*Осемнадесетгодишната доведена дъщеря, **ДОВЕДЕНИЦАТА**, ще се държи дръзко, почти безсрамно. Тя трябва да е много хубава, да бъде в траур, ала с крещяща елегантност.*

*Проявява капризно и дразнещо неуважение към кроткото, покрусено, почти объркано държане на братчето, невзрачното Момче на четиринадесет години, което също е облечено в черно. Доведената дъщеря ще проявява в същото време подчертана нежност към сестричката, **МОМИЧЕНЦЕТО**, на около четири години, облечено в бяло, с широка копринена панделка около кръста.*

СИНЪТ ще бъде на двадесет и две години, висок, почти вдървен от едва сдържано презрение към Бащата и високомерно равнодушие към Майката. Той ще бъде облечен в теменужено пардесю, с едно дълго зелено шалче, завито около врата.^[1]

ПОРТИЕРЪТ

(с шапка в ръка)

Извинявайте, господин комендаторе.

РЕЖИСЬОРЪТ

(внезапно грубо)

Какво има още?

ПОРТИЕРЪТ

(стеснително)

Тук едни господа търсят вас.

Режисьорът и Актъорите удивени се обръщат, за да погледнат от сцената долу в салона.

РЕЖИСЬОРЪТ

(още по-разгневен)

Сега репетирам! А много добре знаете, че докато репетирам, тук не бива да влиза никой!

(Обръщайки се надолу към дъното на залата.)

Кои сте вие, господа? Какво желаете?

БАЩАТА

(следван от другите, излиза напред, до една от двете стълби)

Дошли сме тука да търсим автор.

РЕЖИСЬОРЪТ

(удивен и сърдит)

Автор? Какъв автор?

БАЩАТА

Какъвто и да е, господине.

РЕЖИСЬОРЪТ

Но тук няма никакъв автор, защото не репетираме нова пиеса.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(весело и пъргаво се изкачва по стълбата)

Толкова по-добре, толкова по-добре! Ние бихме могли да станем вашата нова пиеса.

ЕДИН ОТ АКТЬОРИТЕ

(сред оживените коментари и смехове на другите)

Я виж ти!

БАЩАТА

(качва се по стълбата след дъщерята)

Тъй си е, ама като го няма автора?

(Към Режисьора.)

Освен, ако не бихте желали вие да станете наш автор...

Майката, уловила Момиченцето за ръка и заедно с Момчето изкачва първите стъпала и застава там в очакване. Синът остава долу враждебно настроен.

РЕЖИСЬОРЪТ

Господа, вие шегувате ли се?

БАЩАТА

Съвсем не, какво говорите, господине! Тъкмо обратното, носим ви една тъжна драма.

ДОВЕДЕНИЦАТА

И бихме могли да ви донесем успех!

РЕЖИСЬОРЪТ

Моля ви, бъдете тъй добри и се махайте. Нямаме време за губене с луди хора!

БАЩАТА

(оскърбен, ала говори със сладкодумен глас)

О, господине, вие сам знаете, че животът е пълен с безброй абсурди, които са тъй безсрамни, че дори не се нуждаят от правдоподобност. Те просто са действителни.

РЕЖИСЬОРЪТ

По дяволите, какво искате да кажете?

БАЩАТА

Казвам и твърдя, че е истинска лудост усилието да се прави обратното, тоест да се създават правдоподобни абсурди, та да изглеждат действителни. Но позволете ми да забележа, че макар и да е лудост, то в същото време е единственият смисъл на вашата професия.

Актьорите протестираат възмутени.

РЕЖИСЬОРЪТ

(като става прав и го пронизва с поглед)

Такава ли била работата? Значи, нашият занаят ви се струва работа на луди?

БАЩАТА

Разбира се. Щом представяте онова, което в действителност не съществува, без да е необходимо, ей тъй, за игра... Нима вашата работа на сцената не се състои в това да давате живот на измислени неща?

РЕЖИСЬОРЪТ

(внезапно, като става изразител на растящото възмущение на Актъорите)

Аз ви моля да повярвате, уважаеми господине, че професията на актьора е една благородна професия! И ако днес за днес уважаемите съвременни драматурзи ни дават за представяне идиотски пиеси и вадят чучела вместо хора, знайте: ние можем да се гордеем, че сме дали живот — ето тук на тези дъски — на безсмъртни творби!

Актъорите, доволни, одобряват и ръкопляскат на своя Режисьор.

БАЩАТА

(прекъсва го и подхваща с жар)

Точно така! Отлично! Вие създавате живи, действащи лица, поживи от ония, които дишат и се хранят. Може би по-малко реални, но по-правдиви. Ние сме на едно и също мнение!

Актъорите се споглеждат смяни.

РЕЖИСЬОРЪТ

Ама как така? Нали отначало казахте, че...

БАЩАТА

Не, моля ви се, отговорих на вашите думи, господине, когато извикахте, че сте нямали време за губене с луди хора, докато сам най-добре знаете, че природата си служи с инструмента на човешкото въображение, за да продължи по-нататък и по-нагоре своята съзидателна работа.

РЕЖИСЬОРЪТ

Много добре, много добре. Но какво заключение искате да извадите от всичко това?

БАЩАТА

Никакво, господине. Просто исках да ви докажа, че човек се ражда за живота по най-различни начини, в най-различни форми:

дърво или камък, вода или пеперуда... или жена. И че може да се роди и действащо лице!

РЕЖИСЬОРЪТ

(иронично, с престорено учудване)

И вие заедно с тези господа тук сте се родили като определени действащи лица?

БАЩАТА

Именно тъй, господине. И при това сме живи, както виждате.

Режисьорът и Актьорите избухват в смях като при някоя сполучлива шега.

БАЩАТА

(засегнат)

Съжалявам, че се смеете, защото ние носим в себе си, както вече казах, една трагична драма. Вие, господа, сами бихте могли да се досетите, ако погледнете тази жена в траур.

Като казва така, подава ръка на Майката, за да ѝ помогне да изкачи последните стъпала, и като продължава да я държи за ръката, я завежда с някаква трагична тържественост до другия край на сцената, която се осветява веднага от странна светлина. Момиченцето и Момчето следват Майката, после идва Синът, който се държи на разстояние и застава сам в дъното. И Доведеницата тръгва след тях, но се отдалечава и застава пред другите, облягайки се на страничната колона. Актьорите, първо изумени, после заинтригувани от това развитие на нещата, избухват в ръкопляскане като на представление, което се разиграва пред тях.

РЕЖИСЬОРЪТ

(първо втрещен, после сърдит и възмутен)

Хайде стига! Пазете тишина!

(После, обръщайки се към Лицата.)

А вие си отивайте! Махайте се!

(Към Театърмайстора.)

За бога, изгонете ги!

ТЕАТЪРМАЙСТОРЪТ

(като тръгва напред, но после спира, сякаш възпрепятстван от някакъв необясним страх)

Марш! Отивайте си!

БАЩАТА

(към Режисьора)

Но, вижте... ние...

РЕЖИСЬОРЪТ

(вика)

Разберете, ние сега трябва да работим!

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

Не е позволено да се правят такива шеги...

БАЩАТА

(решително, като излиза напред)

Учудвам се на вашето недоверие. Тъкмо вие, господа, не сте ли свикнали да виждате как изскачат живи тук при вас на сцената лицата, създадени от автора? Навярно поради това, че там няма

(сочи будката на Суфльора)

екземпляр от текста, в който да ни има?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(приближава се към Режисьора и се усмихва ласкаво)

Повярвайте, ние сме наистина шест интересни лица, господине, много интересни лица. Макар и блуждаещи.

БАЩАТА

(като я отстранява)

Да, блуждаещи, без път, съгласен съм!

(И едва след това към Режисьора.)

Разбирате ли, в смисъл, че авторът, който ни е създал живи, след това не пожела или пък не успя с перото си да ни въведе в света на изкуството. Това беше истинско престъпление господине, защото, комуто се е паднал жребият да се роди живо действащо лице, може и да се надсмее над смъртта. Той не ще умре! Ще умре човекът, писателят, инструментът на създаването, а самата творба няма да умре! И при това, за да живее вечно, не е необходимо дори да притежава изключителни качества или да върши чудеса. Кой беше Сандо Панса? Кой беше дон Абондио^[2]? И въпреки това живеят вечно, защото — бидейки живи зародиши — им се е паднал жребият да открият плодоносна утроба, едно въображение, което е съумяло да ги отгледа, и, отхрани, да им вдъхне живот за вечността!

РЕЖИСЬОРЪТ

С всичко това съм съгласен! Но вие какво точно искате тук от нас?

БАЩАТА

Да живеем, господине, да живеем!

РЕЖИСЬОРЪТ

(иронично)

Във вечността?

БАЩАТА

Не, господине: поне един миг, у вас.

ЕДИН АКТЬОР

Я виж ти!

ПЪРВАТА АКТРИСА

Искат да живеят у нас!

МЛАДИЯТ АКТЬОР

(сочи Доведеницата)

Аз нямам нищо против, ако ми се падне онази там!

БАЩАТА

Моля, имайте пред вид, че пиесата тепърва трябва да се напише,

(към Режисьора)

но ако вие и вашите актьори желаете, можем веднага още тук да се споразумеем.

РЕЖИСЬОРЪТ

(раздразнен)

За какво има да се споразумяваме! Тук не се правят такива споразумения! Тук се играят драми и комедии!

БАЩАТА

Много добре! Тъкмо затова сме дошли при вас!

РЕЖИСЬОРЪТ

А къде е машинописният препис на текста?

БАЩАТА

У нас е, господине.

(Актьорите се размиват.)

Драмата е в нас. Драмата — това сме ние, и чакаме с нетърпение да я представим, защото в нас напират страстите.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(предизвикателно, с безсрамно и пресилено кокетство)

Моята страст, ах, ако познавахте моята страст... към него!

Сочи Бащата и понечва да го прегърне, но после избухва в писклив смях.

БАЩАТА

(избухва гневно)

Ти засега си стой на мястото! И моля те да не се кикотиш така!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не бива ли? О, тогава разрешете ми, макар и да съм осиротяла едва преди два месеца, да покажа пред господата как умея да пея и да танцувам!

Започва да пее със зловна многозначителност песента „Пазете се от Чу-Цин Чу“ от Дейв Стемпър, адаптирана за фокстрот или бавен уанстен от Франсис Салабер. Пее само първата строфа, като я придружава с танцови стъпки.

*Les chinois sont un peuple malin,
De Shangai a Pekin,
Ils ont mis des ecriteau partout:
Prenez garde a Tchou-Thin-Tchou!*

Актьорите, и особено по-младите, сякаш привлечени от странно очарование, се придвижват към нея и понечват да вдигнат ръце, като, че ще я сграбчат. Тя се изскубва и когато Актьорите избухват в аплодисменти, остава след сгълчаването на Режисьора, някак разсеяна и отвлечена.

АКТЬОРИТЕ И АКТРИСИТЕ

(смеят се и аплодират)

Много добре! Браво! Отлично!

РЕЖИСЬОРЪТ

(ядосан)

Тишина! Да не мислите, че се намирате в кафе-шантан?

(И като дръпва настрана Бащата, малко уплашен му задава въпрос.)

Моля ви, кажете ми, тя луда ли е?

БАЩАТА

Луда ли? Съвсем не! По-лошо!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(притичва веднага към Режисьора)

По-лошо, господине! Съвсем друга е работата! По-лошо! Слушайте, моля ви се: позволете ни веднага да представим тази драма и в даден миг ще видите, че аз, когато ей това ангелче,

(хваща за ръчичка Момиченцето, което е близо до Майката, и го отвежда пред Режисьора)

виждате каква е хубавка? —

(взема я на ръце и я целува)

Миличка! Миличка! —

(оставя я на земята и добавя развълнувано, сякаш против волята си)

да, когато ей това ангелче господ внезапно го отнеме от онази клета майка и когато това глупаче тук

(избутва напред Момчето, като го хваща грубо за ръкава)

направи най-голямата си глупащина, защото си е роден тъпак,

(блъска го обратно към Майката)

тогава ще видите как аз ще избягам! Да, точно така, господине! Ще избягам! Ще се махна! И изгарям от нетърпение, вярвайте ми, изгарям! Защото след всички онези твърде интимни неща, дето се случиха между мен и него,

(сочи Бащата с едно отвратително намигане)

не мога повече да изтрайвам в тази компания, не мога повече да присъствам на страданията на тази майка заради оня особняк там.

(Сочи Сина.)

Погледнете го! Погледнете го! Той е безразличен, той е леден, защото той е законният син, той! Пълен, с презрение към мен, към онуй момче

(сочи Момчето)

и към бедната душичка, че сме били копелета. Разбрахте ли? Копелета.

(Приближава се до Майката и я прегръща.)

А тази клета майка, която е майка на всички нас — онзи там не иска да я признае и за своя майка и я гледа отвисоко; той я смята само

за майка на нас, трите копелета — подлецът!

(Изрича всичко това бързо, в крайно възбуждение, и след като извисява глас, произнасяйки „копелета“, процежда последната дума — „подлецът“, тихо, сякаш я изплюва.)

МАЙКАТА

(с безкрайно страдание в гласа, към Режисьора)

Господине, в името на тези две създания, умолявам ви...

(почти загубва сваят и залитва)

... о, боже мой...

БАЩАТА

(спуска се да я подкрепи заедно с почти всички Актьори, които са уплашени и изпълнени със състрадание)

Моля ви, един стол, един стол за тази клета вдовица!

АКТЬОРИТЕ

(като се притичват и се струпват)

Ама, значи, наистина? Действително ли припадна?

РЕЖИСЬОРЪТ

Бързо тук един стол, веднага!

Един от Актьорите предлага стол, другите състрадателно се скупчват наоколо. Майката, която е седнала, се мъчи да попречи на Бащата да вдигне воала от лицето ѝ.

БАЩАТА

Погледнете я, господине, погледнете, я...

МАЙКАТА

Не, за бога, престани...

БАЩАТА

Остави да те види!

(Вдига воала ѝ.)

МАЙКАТА

(става и отчаяно закрива с ръце лицето си.)

О, господине, моля ви, не разрешавайте на този човек да осъществи намеренията си, за мене те са ужасни!

РЕЖИСЬОРЪТ

(изненадан, объркал)

Но аз вече не разбирам нито къде се намираме, нито за какво става дума!

(Към Бащата.)

Това вашата съпруга ли е?

БАЩАТА

(веднага)

Да, господине, моята жена!

РЕЖИСЬОРЪТ

А как е възможно тя да е вдовица, щом вие сте жив?

Актьорите изливат цялото си удивление в шумен смях.

БАЩАТА

(силно засегнат, наранен)

Не се смейте, не се смейте! Много ви моля! Тъкмо в това е нейната драма, господине. Тя имаше друг мъж. Един друг мъж, който сега би трябвало да бъде тук!

МАЙКАТА

(с вик)

Не! Не!

ДОВЕДЕНИЦАТА

За щастие той умря преди два месеца, нали ви казах. Както виждате, още носим траур.

БАЩАТА

Ала той не присъства сега тука, разбирате ли, не защото е мъртъв. Той не е тук, защото — погледнете я, господине, моля ви се, погледнете я, и ще разберете веднага! Нейната драма не можеше да се състои в любовта на двама мъже, към които тя не бе в състояние да изпитва нищо друго освен може би малко признателност (не към мене: а към оня, другия). Тя не е жена, тя е просто една майка! И нейната драма (сърцераздирателна, господине, сърцераздирателна!) изцяло се състои тъкмо в тези четири деца от двамата мъже, които е имала.

МАЙКАТА

Аз ли съм ги имала? Ти смееш да казваш, че аз съм ги имала, сякаш сама съм ги желала? Причината беше той, господине! Той ми натрапи другия! Принуди ме, принуди ме да отида при другия!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(избухва възмутена)

Не е вярно!

МАЙКАТА

(смаяна)

Как да не е вярно?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не е вярно! Не е вярно!

МАЙКАТА

Какво можеш да знаеш ти за това?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не е вярно!

(Към Режисьора.)

Не вярвайте! Знаете ли защо го казва? Казва го заради

(сочи Сина)

онзи там! Защото се топи от мъка, страда за това, че онзи син там не я зачита. Тя иска да го убеди, че ако го е изоставила от две години, то е само защото

(сочи Бащата)

е била принудена от него.

МАЙКАТА

(силно)

Принуди ме, принуди ме, бог ми е свидетел!

(Към Режисьора.)

Попитайте него

(сочи мъжа си)

дали не е вярно! Накарайте го да каже!... Тя

(сочи дъщерята)

какво би могла да знае?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Зная, че ти живееше винаги в мир с баща ми, докато той беше жив, и че беше доволна. Опитай се да го отречеш!

МАЙКАТА

Не отричам, не...

ДОВЕДЕНИЦАТА

Той беше винаги преизпълнен с любов и внимание към тебе!

(Към Момчето, с гняв.)

Не е ли вярно? Кажи! Защо не говориш, глупако?

МАЙКАТА

Остави на мира това нещастно момче! Защо искаш хората да повярват, че съм Неблагодарница, дъще? Аз съвсем не искам да обидя

твоя баща! Отговорих му, че не по моя вина, нито по собствено желание напуснах неговия дом и собствения си син!

БАЩАТА

Истина е, господине. Аз бях причината.

Пауза.

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

(към своите другари)

Гледайте, гледайте само какво представление!

ПЪРВАТА АКТРИСА

Сега те играят вместо нас!

МЛАДИЯТ АКТЪОР

Веднъж и ние да сме публика!

РЕЖИСЬОРЪТ

(вече живо заинтригуван)

Нека да послушаме! Нека да послушаме!

(И като казва тъй, слиза по една от стълбите и застава прав пред авансцената, за да прецени като зрител впечатлението, което сцената създава.)

СИНЪТ

(без да мръдне от мястото си, студено, иронично)

Да, послушайте сега каква лекция по философия ще изнесе! Ще ви говори за Демона на Опита.

БАЩАТА

Ти си глупав циник и съм ти го казвал сто пъти!

(Към Режисьора долу в салона.)

Подиграва ми се, господине, за ония думи, които изрекох за мое оправдание.

СИНЪТ

(предизвикателно)

Фрази.

БАЩАТА

Фрази! Фрази! Като че ли всеки човек не търси утеха, когато се сблъска с необясним факт, със зло, което трябва да изтърпи, като изнамери някоя дума, наистина незначеща нищо, но успокояваща!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Точно така, и най-вече успокоява угризенията!

БАЩАТА

Угризенията? Не е вярно. Аз не съм заглушил угризенията в себе си само с думи.

ДОВЕДЕНИЦАТА

И с малко пари, нали? И с малко пари! Със стоте лири, които той се готвеше да ми плати, господо!

Движение на ужас и отвращение сред Актьорите.

СИНЪТ

(с презрение към доведената сестра)

Това е подлост!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Подлост? Парите бяха там, в един небесносин плик върху махагонената масичка, там, в задната стаичка на дюкяна на мадам Паче. Знаете ли, господине? Една от ония „madames“, които под претекста, че продават Robes et Manteaux в своите ateliers привличат нас, бедните момичета от добри семейства.

СИНЪТ

И ето че с тия сто лири си е купила правото да тиранизира всички нас, с тия сто лири, които той щял да ѝ плати, но които — обърнете внимание — за щастие не е имало защо да плаща.

ДОВЕДЕНИЦАТА

Е, да, ама работата беше стигнала, кажи-речи, дотам, знаеш!

(Избухва в силен смях.)

МАЙКАТА

(с негодувание)

Срам, дъще, срам!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(веднага)

Срам ли? Та това е моето отмъщение! Аз тръпна, господине, тръпна от нетърпение да изживея онази сцена! Стаята... Тук — витрината с мантата, там — диванът-легло, тоалетната масичка, един параван и пред прозореца на споменатата масичка от махагон — небесносиният плик със стоте лири. Виждам го! Мога да го докосна! Но вие, господа, трябва да се обърнете: аз съм почти гола! Не се червя: вече, защото сега ще се черви той!

(Сочи Бащата.)

Но аз ви уверявам, че той беше бледен, много бледен в онази минута!

(Към Режисьора.)

Вярвайте ми, господине!

РЕЖИСЬОРЪТ

Аз вече нищо не разбирам!

БАЩАТА

Разбира се! След като всички ние се нахвърлихме върху вас тъй внезапно! Наложете малко ред и оставете аз да говоря; не обръщайте

внимание на калта, която тя с такъв жар сипе върху мене, без да ми даде възможност да разкажа, да изложи необходимите обяснения.

ДОВЕДЕНИЦАТА

Никакво разказване! Тук не се разказва!

БАЩАТА

Но аз не разказвам, искам просто да му обясня.

ДОВЕДЕНИЦАТА

А, така значи, да обясниш, както на теб ти отърва!

Тук Режисьорът се качва отново на сцената, за да възстанови реда.

БАЩАТА

Но нали точно от това идва най-голямото зло! От думите! Всички ние крием в себе си по един свят от преживявания. Всеки от нас крие по един свят! А как можем да се разберем един друг, господине, ако аз в моите думи влагам смисъла и стойността на онова, скритото вътре в мене, докато оня, който ги слуша, ги възприема в онзи смисъл и им придава онази стойност, които имат в неговия свят? Въобразяваме си, че се разбираме, а всъщност никога не се разбираме! Ето вижте, цялата ми жалост към тази жена

(сочи Майката)

се възприема от нея като най-сурова жестокост.

МАЙКАТА

Но нали ти ме изгони!

БАЩАТА

Ето, чувате ли я? Бил съм я изгонил! На нея ѝ се струва, че съм я изгонил!

МАЙКАТА

Ти умееш да говориш, аз не умея... Но повярвайте ми, господине, че след като той се ожени за мене... кой знае защо!... Та аз

бях бедна, скромна женица...

БАЩАТА

Ето, тъкмо за това, тъкмо тази твоя скромност обичах у тебе и вярвах...

(Спира да говори при жеста на отрицание, който Майката прави, разтваря отчаяно ръце, виждайки невъзможността да бъде разбран от нея, и се обръща към Режисьора.)

Виждате ли? Тя не е съгласна! Ужасяваща е, господине, повярвайте ми, ужасяваща е

(удря се по челото)

липсата на какъвто и да е разсъдък! Е, да, има сърце, да, за децата! Но е тъпа, тъпа, господине, просто отчайващо тъпа, липсва и всякакъв разсъдък!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Добре, но сега нека каже той какво ни докара, като е много умен.

БАЩАТА

Ах, ако човек можеше да предвиди всичкото зло, което се поражда от добрите ни намерения!

Тъкмо в този миг Първата актриса, която се измъчва, като гледа как Първият актьор се опитва да ухажва Доведеницата, излиза напред и пита Режисьора.

ПЪРВАТА АКТРИСА

Извинявайте, господин директоре, репетицията ще продължи ли?

РЕЖИСЬОРЪТ

Но, да, разбира се! Само че сега ме оставете да слушам!

МЛАДИЯТ АКТЬОР

Та това е един необикновен случай!

МЛАДАТА АКТРИСА

И толкова интересен!

ПЪРВАТА АКТРИСА

За онзи, който специално се интересува!

(И хвърля многозначителен поглед към Първия актьор.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Бащата)

Сега вие трябва всичко да ни обясните.

(Сяда.)

БАЩАТА

Да, добре. Вижте, господине, при мене служеше един беден човек, мой подчинен, мой секретар, преизпълнен с уважение и признателност, който във всичко и за всичко се разбираше с нея

(сочи Майката)

без сянка на злоумишленост — да, сме наясно! — един добър, скромнен като нея човек!... И двамата — и той, и тя — бяха неспособни не само да извършат, но и да си помислят нещо лошо!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Затова пък той наместо тях не само намисли злото, но и го извърши!

БАЩАТА

Не е вярно! Аз смятах да им сторя добро и в същото време — да, признавам — да направя добро и за самия себе си! Господине, нещата бяха стигнали дотам, че не можех да кажа една дума на нея или на него, без те да си разменят погледа, пълни с взаимно тайно разбирателство. Тя веднага търсеше неговите очи, за да поиска съвет как да реагира на моята дума, та да не се разсърдя. Това беше достатъчно, вие ме разбирате, за да кипи вечно у мене гняв, за да бъда непрестанно в състояние на нетърпимо озлобение!

РЕЖИСЬОРЪТ

Извинявайте, но защо не го изгонихте онзи ваш секретар?

БАЩАТА

Точно така! Аз наистина го изгоних, господине! Но ето че тогава тази клета жена започна да се лута из къщи като замаяна, подобно на онези животни, загубили господаря си, които ние прибираме от милост.

МАЙКАТА

Хайде де!

БАЩАТА

(внезапно се обръща към нея, сякаш за да предвари думите ѝ)

Ще кажеш за Сина, нали?

МАЙКАТА

Преди това той откъсна от мене сина ми, господине!

БАЩАТА

Но не от жестокост! А за да отрасне близо до земята здрав и силен.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(сочи го с пръст, иронична)

Ето, то се вижда!

БАЩАТА

(веднага)

А, значи пак аз съм виновен, че той по-късно израсна такъв? Дадох да го гледат на село, господине, дадох го на една селянка, защото майка му не ми изглеждаше достатъчно силна, макар и от простолюдието. Впрочем по същата причина се ожених и за нея. Това е може би моя мания и предразсъдък, но какво да правя? Винаги съм се стремил към тоя проклет здрав и прост морал.

(Доведеницата при последните думи избухва наново в несдържан смях.)

Накарайте я да спре! Непоносима е!

РЕЖИСЬОРЪТ

Престанете! Оставете ме да слушам, за бога!

И отново при порицанието на Режисьора тя прекъсва отведнъж смеха си, като внезапно замръзва и остава замислена и далечна. Режисьорът слиза в залата, за да огледа сцената.

БАЩАТА

Не можех повече да гледам край себе си тази жена.

(Сочи Майката.)

Но, вярвайте ми, не толкова заради моето раздразнение, заради озлобението, колкото заради състраданието — мъчителното състрадание, — което, изпитвах към нея.

МАЙКАТА

И затова ме изгони...

БАЩАТА

Снабдих я с всичко необходимо и я изпратих при оня човек, точно така, господине, за да я избавя от мене!

МАЙКАТА

И за да се избави сам той!

БАЩАТА

Точно така, господине. И за да се избавя сам, признавам! И от това последва голямо зло. Но аз направих всичко с цел да сторя добро... и то повече на нея, отколкото на самия мене: заклевам се!

(Кръстосва ръце на гърдите, после веднага се обръща към Майката.)

Кажи, изпуснах ли те от очи, изпуснах ли те от очи, докато онзи неочаквано не те отведе без мое знание някъде далече, засегнат като истински глупак от моя безкористен интерес, повярвайте ми, безкористен, без каквато и да е умисъл. Интересувах се с невероятна нежност как растат новите ѝ деца. И тя може да го потвърди!

(Сочи към Доведеницата.)

ДОВЕДЕНИЦАТА

Уф, разбира се! Знаете ли, аз бях съвсем мъничка! С плитчици по раменете и гащички, по-дълги от роклята — бях ей такава мъничка — и го виждах да ми се изпречва пред портата на училището, когато излизах. Идваше да следи как раста...

БАЩАТА

Това е подло! Нечестно!...

ДОВЕДЕНИЦАТА

Защо, моля?

БАЩАТА

Подло! Подло!

(И веднага развълнувано се обръща към Режисьора, сякаш за да му даде обяснение.)

Моят дом, господине, когато тя си отиде,

(сочи Майката)

опустя изведнъж. Тя беше моят кошмар, но изпълваше къщата! Останал сам, аз се въртях из стайте като муха без глава. Вероятно защото бе отгледан навън онзи там,

(сочи Сина)

щом се върна у дома, аз вече не го чувствах мой син. Като липсваше майката между мене и него, той израсна сам, отделен, без никаква душевна връзка с мене, без общи интереси, без чувства, които да ни свързват. И тогава (може да ви изглежда странно, господине, ала е така) аз отначало изпитвах любопитство, после почувствах влечение към новото й семейство, изникнало като резултат и на моите деяния: мисълта за нея започна да запълва празнотата, която чувствах около себе си. Изпитвах необходимост, да, именно необходимост, да зная, че е спокойна, че е погълната от най-простите житейски грижи, че е доволна тъкмо защото е далече, вън от сложните терзания на моя дух. И за да се уверя в това, отивах да видя момичето при изхода на училището.

ДОВЕДЕНИЦАТА

Тъй, тъй! Следеше ме по улицата, усмихваше ми се и преди да се прибера в къщи, махваше ми с ръка — ей така! Гледах го враждебно, с разширени очи. Не знаех кой е! Казах на мама. А тя навярно веднага е разбрала, че е той.

(Майката потвърждава с кимване.)

Отначало няколко дни тя не ме пускаше да ходят на училище. А когато отново тръгнах на училище, заварих го пак при изхода — просто смешно беше! Носеше един пакет. Приблужи се, помилва ме и измъкна от пакета голяма хубава шапка от флорентинска слама, украсена с венче от майски розички... Подарък за мене!

РЕЖИСЬОРЪТ

Но всичко това е разказ, уважаеми господа!

СИНЪТ

(презрително)

Разбира се, литература! Литература!

БАЩАТА

Каква ти литература! Това е животът, господине! Страсти!

РЕЖИСЬОРЪТ

Може и да е така. Но няма как да се представи на сцената!

БАЩАТА

Съгласен съм, господине! Защото всичко това е предистория, го само води към същественото. Аз не казвам да го представяме. Защото в действителност, виждате, и тя

(сочи доведената дъщеря)

вече не е някогашното момиченце с плитчици по раменете...

ДОВЕДЕНИЦАТА

И с гащи, по-дълги от полата!

БАЩАТА

Драмата следва по-нататък, господине! Нова, сложна драма...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(мрачна, горда, като излиза напред)

След смъртта на баща ми...

БАЩАТА

(веднага, за да не ѝ даде възможност да говори)

Издадени в нищета! Върнали се тука без мое знание. Просто поради нейната глупост!

(Сочи Майката.)

Тя едва знае да пише, но можеше да накара дъщерята или момченцето да ми пишат, че са в нужда!

МАЙКАТА

Ах, кажете ми вие, господине, можех ли аз да предположа всичките тези благородни чувства у него.

БАЩАТА

Точно в това е твоята грешка, ти никога не си разбрала нито едно от моите чувства!

МАЙКАТА

След толкова години на раздяла и след всичко, което се беше случило между нас...

БАЩАТА

Нима аз съм виновен, че онзи човек ви отведе тъй неочаквано?

(Обръщайки се към Режисьора.)

Казвам ви, съвсем неочаквано... защото си бил намерил не знам каква работа. Не успях да открия и следа от тях. И тогава естествено моят интерес към тях започна да спада от година на година. Драмата, непредвидената и жестока драма, господине, избухна при тяхното връщане, когато аз за съжаление, доведен от нищетата на моята все още жизнена плът... Ах, какво нещастие, истинско нещастие е всичко

това за един самотен мъж, който не желае унизителни връзки, който не е достатъчно стар, за да може без жена, а не е вече млад, та да ходи лесно и без да се срамува да я търси! Нещастие? Какво говоря! Ужас! Ужас! Защото никоя жена вече не може да му даде любов. И когато това му стане ясно, би трябвало мъжът да се откаже... Ала... Господине, всеки отвън, пред другите, е облечен в достойнство: но вътре в себе си познава много добре всичко онова, което тайно се премълчава. Ние отстъпваме, поддаваме се на изкушението, за да се вдигнем веднага след това — ако можем — с най-голяма бързина и да възстановим нашето достойнство, да го възстановим изцяло и нерушимо като каменна плоча, която скрива и погребва в собствените ни очи всеки белег и дори самия спомен за срама. Така е с всички! На хората липсва само смелост, за да казват някои неща!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Затова пък да ги вършат, смелост имат всички!

БАЩАТА

Вършат ги всички! Но скришом! И тъкмо затова трябва повече смелост да ги кажеш! Защото стига един да се обади — и готово! — лепват му обвинението, че е циник. А в действителност то не е вярно, господине: той е като всички други и по-добър, дори по-добър от тях, защото не се страхува да открива със светлината на разсъдъка червенината на срама, там, сред човешкото падение, което винаги затваря очи, за да не види тази светлина. Жената — например, — жената фактически как се държи? Гледа ни, настървява ни, кани ни. Сграбчваш я! И щом, я притиснеш, веднага: затваря очи. Това е знакът на нейното отдаване. Знакът, с който казва на мъжа: „Заслепи се! Аз съм сляпа!“

ДОВЕДЕНИЦАТА

А когато не ги затваря вече? Когато повече не чувства нужда да крие от самата себе си, затваряйки очи, червенината на своя собствен срам и в същото време с вече нечувствителните си и пресушени очи вижда срама на мъжа, който, макар и без любов, се е заслепил? Ах, какво отвращение предизвикват всичките тези интелектуални усложнения, цялата тази философия, която разкрива животното и

после иска да го спаси, да му прости... Не мога да го слушам, господине! Защото, когато някой е принуден да „опростява“ живота — тъй, по животински, — захвърляйки всевъзможните „човешки“ задръжки като разните там непорочни стремежи, чисти чувства, идеали, дълг, срам, свян, нищо не предизвиква у него: повече възмущение и отвращение, колкото угризенията: крокодилските сълзи!

РЕЖИСЬОРЪТ

Да се върнем към съществените факти, драги, господа! Това са празни разправи!

БАЩАТА

Веднага, господине! Но един факт е като мях, като празен мях, който не се държи сам. За да се държи сам, трябва първо в него да влязат мислите и чувствата, които са го обусловили. Аз не бях в състояние да узная, че след смъртта на онзи човек и след връщането им тук в нищета, за да осигури издръжката на децата, тя

(сочи Майката)

се е заела да работи като шивачка и е отишла да търси поръчки именно от онази... мадам Паче!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Фина шивачка, ако господата искат да знаят! Дава вид, че обслужва най-изисканите госпожи, но в същото време нарежда всичко тъй, че тези най-изискани госпожи от своя страна също й услужват, а да не говоря как постъпва с другите, които са по-обикновени...

МАЙКАТА

Повярвайте ми, господине, през главата ми не е минало и най-далечно подозрение, че тази мегера ми дава работа само защото е хвърлила око на моята дъщеря...

ДОВЕДЕНИЦАТА

Бедна майко! Знаете ли, господине, какво правеше онази жена, когато й занасях извършената от майка ми работа? Даваше ми да разбера, че майка ми е похабила дадените за шев поръчки и

подбиваше, подбиваше цената. Тъй че, разбирате, нали, трябваше да плащам аз, докато тя, горката, вярваше, че се жертва за мене и за онези двамата, като шие по цели нощи поръчките на мадам Паче! Жестове и възклицания на възмущение от страна на Актьорите.

РЕЖИСЬОРЪТ

(веднага)

И там вие един ден срещнахте...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(сочейки Бащата)

... него, него! Точно така, господине! Стар клиент! Ще видите каква сцена ще излезе! Превъзходна!

БАЩАТА

Когато тя, майката, ни завари...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(веднага, злобно)

... Почти навреме!

БАЩАТА

(извиква)

Не, тъкмо навреме! Защото за щастие я познах навреме! И ги прибрах всички в къщи, господине! Представете си сега моето и нейното положение един пред друг: тя, такава, каквато я виждате, и аз, който не мога вече да вдигна очи, за да я погледна в лицето!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Съвсем глупаво положение! Възможно ли е, господине, да иска от мене — „след всичко това“ да се държа като скромна госпожичка, добре възпитана и почтена и да се съглася с проклетите му стремежи към „здрав и прост морал“?

БАЩАТА

Драмата за мене е изцяло тук, господине: в представата, която съм си изградил, че всеки един от нас — виждате ли — си мисли, че е „един“. Ала то не е вярно: той е „мнозина“, господине, „мнозина“, поради многото възможности за съществуване, които се крият у нас: „един“ сме пред този, „друг“ — пред онзи — и тези „един“ и „друг“ са тъй различни! И като храним илюзията, че за всички сме винаги едни и същи, ние вярваме, че във всички наши действия се крие този „един“. Не е вярно, не е вярно! Ние много добре се убеждаваме в това, когато поради някаква проклета, случайност ни изненадат в някое от нашите действия и сякаш оставаме закачени на ченгел, увиснали. Тогава откриваме, това искам да подчертая, че не се съдържа целите в туй отделно действие. Жестока несправедливост е другите да съдят за нас, като изхождат само от това единствено действие, за да ни държат закачени и увиснали на позорния стълб през цялото наше съществуване, сякаш цялото ни съществуване се съдържа само в това действие! Разбирате ли сега подлостта на това момиче? Тя ме изненада в един дом, в едно действие, където и както и не е бивало да ме познава, видя ме, какъвто аз не би трябвало да бъда за нея, и иска да ми прикачи една същност, като изхожда от някакъв краткотраен и срамен миг в моя живот! Тъкмо това, тъкмо това най-вече ме измъчва, господине. И ще видите, че от това драмата ще придобие голяма стойност. И още — положението на другите! Например — неговото...

(Сочи Сина.)

СИНЪТ

(прави възмутено отрицателен знак с глава)

Мене ме оставете на мира, аз нямам нищо общо с тази работа!

БАЩАТА

Как тъй нямаш нищо общо?

СИНЪТ

Нямам и не желая да имам; много добре знаеш, че не съм създаден, за да се показвам тук сред вас!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Е, да! Ние сме хора вулгарни — а той изтънчен! Ала вие, господине, сам можете да видите, че колкото пъти го погледна, за да го прикова с поглед, толкова пъти той свежда очи, защото съзнава злото, което ми е сторил.

СИНЪТ

(поглежда я бегло)

Кой, аз?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Ти! Ти! На тебе дължа, че станах уличница, на тебе!

(Движение на ужас сред Актъорите.)

Нали ти ме лиши — истина ли е? — с твоето държане, не казвам от топлината на дома, а дори от обикновеното гостоприемство, което премахва неудобството у гостите? Ние се превърнахме в натрапници, нахлули в царството на твоята „законност“! Господине, бих желала да присъствате на някои сценки, разиграли се на четири очи между мен и него! Казва, че съм тиранизирала всички! Но сега разбирате ли? Тъкмо поради неговото държане се реших да се възползвам от онова обстоятелство, което той нарича „долно“, обстоятелството, поради което влязох в неговата къща като господарка заедно с майка си, която е и негова майка.

СИНЪТ

(бавно излиза напред)

Лесно им е на всички, господине, да играят ролята си срещу мене. Но я си представете вие един син, на когото се случва, тъй както си седи спокойно вкъщи, да види, че пристига някаква безочлива дръзка госпожица, която търси бащата; имала да го пита нещо поверително... Представете си после как я вижда да идва повторно, със същото държане, придружена от онова мъниче там, и накрая да се отнася към баща ми — кой знае защо — по много съмнителен и „делови“ начин, като иска пари, и то с тон, който дава да се разбере, че той трябва да даде парите, че той е длъжен да ги даде...

БАЩАТА

... Но аз наистина съм длъжен заради твоята майка!

СИНЪТ

А аз откъде да зная това? Колко пъти съм я виждал майка си, господине? Колко пъти съм чувал да се говори за нея? И един прекрасен ден се явява внезапно заедно с нея,

(сочи Доведеницата)

заедно с онова момче и с онова момиченце. Казват ми: „Запознайте се, тя е също така и твоя майка!“ Успявам да подразбера от нейното държане

(сочи отново Доведеницата)

с каква умисъл така внезапно влязоха у дома... Господине, онова, което изпитвам, онова, което чувствам, аз не мога и не желая да го изразя. Най-много бих могъл да го изповядам, но не бих желал да го призная дори пред самия себе си. Ето защо, както виждате, то не би могло да породя участие от моя страна в никакво действие на сцената. Повярвайте, повярвайте ми, господине, че от драматична гледна точка аз съм едно „неосъществено действащо лице“ и се чувствам зле, изключително зле в тяхната среда! Оставете ме на мира!

БАЩАТА

Ама как така? Че нали тъкмо защото ти си тъй...

СИНЪТ

(крайно раздразнен)

А ти отгде знаеш какъв съм аз? Кога си се погрижил за мене?

БАЩАТА

Съгласен съм! Съгласен съм! И това само по себе си не е ли драматична ситуация? Това, че ти тъй жестоко страниш от мене, от майка си, която се е върнала в къщи и те вижда едва ли не за първи път, изведнъж толкова голям, и не те познава, но знае, че си неин син...

(Сочи с пръст Майката на Режисьора.)

Ето, вижте я: тя плаче!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(ядосано тропя с крак)

Като истинска глупачка!

БАЩАТА

(веднага сочи и нея на Режисьора)

А тя не може да понася това!

(Отново говори за Сина.)

Казва, че нямал нищо общо с другите, докато всъщност той е едва ли не оста на действието! Погледнете това момче, което стои винаги близо до майка си, наплашено и обидено... Такова е то заради него! Може би положението на това дете е най-мъчително... чувства се чуждо повече от всички други. И чувства, бедничкото, мъчителното унижение, че е прието в дома ей тъй от милосърдие...

(Поверително.)

Прилича съвсем на баща си! Скромно, дума не продумва...

РЕЖИСЬОРЪТ

Е, да, но няма да ни е от полза. Вие не подозирате какви ужасни затруднения създават децата на сцената.

БАЩАТА

О, то веднага ще се махне и няма да ви пречи! Също и онова момиченце, то дори първо ще си отиде...

РЕЖИСЬОРЪТ

Много добре, точно така! Уверявам ви, че всичко това ме заинтригува, живо ме заинтригува. Надушвам материал за една хубава пиеса!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(опитва се да се намеси в разговора)

Разбира се, с такова действащо лице като мене!

БАЩАТА

(прогонва я и напрегнато очаква решението на Режисьора)

Ти мълчи!

РЕЖИСЬОРЪТ

(продължава, без да обръща внимание на репликите на другите)

И при това нова, оригинална...

БАЩАТА

Ех, съвсем оригинална, господине!

РЕЖИСЬОРЪТ

Все пак у вас трябва да има доста смелост — тъй поне ми се струва — да дойдете и да ми тръснете всичко това...

БАЩАТА

Господине, трябва да ни разберете: такива сме си, родени за сцената...

РЕЖИСЬОРЪТ

Вие навярно сте актьори любители?

БАЩАТА

Не, казвам родени сме за сцената, защото...

РЕЖИСЬОРЪТ

Хайде, хайде, вие навярно и преди сте играли!

БАЩАТА

Ама не, господине: само дотолкова, доколкото всеки играе ролята, която му е определена или която другите са му определили в живота. А колкото за мене и моята страст, разбирате ли, от само себе си става малко театрална, щом се поразпаля... Тъй е у всички...

РЕЖИСЬОРЪТ

Хайде, стига толкова, стига толкова! Вие ще разберете, драги господине, че без автор едва ли ще можете... Аз бих могъл да ви насоча към някого...

БАЩАТА

Не, моля ви, почакайте: станете вие авторът!

РЕЖИСЬОРЪТ

Аз? Какво говорите?

БАЩАТА

Вие, вие! Защо не?

РЕЖИСЬОРЪТ

Защото аз никога не съм бил автор!

БАЩАТА

А не може ли сега да станете автор, моля ви? Не е кой знае какво. Кой ли не се захваща с това? Вашата задача се улеснява от обстоятелството, че всички ние сме тук, живи, пред вас.

РЕЖИСЬОРЪТ

Но това още не е достатъчно!

БАЩАТА

Как да не е достатъчно? Като виждате да изживяваме нашата драма...

РЕЖИСЬОРЪТ

И това е вярно! Но все пак някой трябва да я напише!

БАЩАТА

Не — да я препише, ако изобщо трябва да пише драмата, след като вижда действието да се развива пред очите му сцена подир сцена. Ще бъде достатъчно да се набележи най-общо, просто една скица за ориентиране — и да се репетира!

РЕЖИСЬОРЪТ

(поблазен от тази идея, се качва на сцената)

Е, почти... ме изкушихте... Да опитаме. Ей тъй, за шега...
Наистина може да опитаме...

БАЩАТА

Разбира се, разбира се, господине! Ще видите какви сцени ще излязат! Веднага ще ви помогна да ги нахвърлим!

РЕЖИСЬОРЪТ

Блазни ме... блазни ме. Може и да опитаме... Я елате с мене в моя кабинет.

(Обръща се към Актьорите.)

Засега сте свободни, но не се отдалечавайте много. След около четвърт час, най-много до двадесет минути, отново бъдете тук.

(Към Бащата.)

Да видим, да опитаме... Може би ще излезе нещо наистина интересно...

БАЩАТА

Ами да, без съмнение! Ала не мислите ли, че ще бъде по-добре да вземем и тях?

(Сочи Лицата.)

РЕЖИСЬОРЪТ

Добре, да заповядат. Да заповядат и те!

(Тръгва към кабинета си, но после се обръща към Актьорите.)

И моля ви, нали, бъдете точни. След четвърт час.

Режисьорът и Шестте лица прекосяват сцената и излизат. Другите Актьори остават като зашеметени и се споглеждат.

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

Ама сериозно ли говори? Какво е намислил?

МЛАДИЯТ АКТЬОР

Това е истинска лудост!

ТРЕТИЯТ АКТЬОР

Иска да ни накара да импровизираме пиеса ей тъй, отведнъж?

МЛАДИЯТ АКТЬОР

Нали? Като актьорите от комедия дел'арте!^[3]

ПЪРВАТА АКТРИСА

Ах, какво си въобразява, че аз ще се съглася на такива подигравки...

МЛАДАТА АКТРИСА

И аз не съм съгласна!

ЧЕТВЪРТИЯТ АКТЬОР

Бих искал да зная що за хора са ония.

(Намеква за Лицата.)

ТРЕТИЯТ АКТЬОР

Как що за хора? Побъркани или мошеници!

МЛАДИЯТ АКТЬОР

И той най-сериозно разговаря с тях!

МЛАДАТА АКТРИСА

Всичко е от суета! От суетата да се прояви като автор...

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

Но това е нещо нечувано! Ако театърът, господа, падне дотам...

ПЕТИЯТ АКТЬОР

За мене пък е забавно!

ТРЕТИЯТ АКТЪОР

Карай! В края на краищата ще видим какво ще излезе от цялата работа.

И разговаряйки така помежду си, Актьорите опразват сцената. Някои от тях излизат през вратата в дъното, други се прибират в своите гримьорни. Завесата остава вдигната.

Представлението прекъсва за около двадесет минути.

[1] Цялата пиеса „Шест лица търсят автор“ е написана от Пирандело в бъдеще време. Без съмнение по този начин авторът още веднъж е искал да създаде у читателя, и то главно у постановчика, впечатление за готвена импровизация, за нещо, което не е осъществено още. За да се даде представа как звучи оригиналът, в настоящия превод бъдещето време е запазено в началото и там, където авторът представя Шестте лица. Трябва да се знае, че в самия оригинал строгото изискване ремарките да бъдат в бъдеще време не е опазено напълно, защото повечето от тях са безглаголни. ↑

[2] *Дон Абондио* — герой от романа „Годениците“ на Алесандро Мандозни (1785–1873). Името му отдавна е станало в Италия нарицателно за страхлив, посредствен човек, угодничещ пред властниците. ↑

[3] *Комедия дел арте* — или комедия на маските. Тъй се нарича още традиционният италиански театър, където текстът е бил даден в неокончателен вид, само като „сценарий“ в общи линии, и водейки се от него, актьорите са импровизирали своите реплики. ↑

* * *

Звънците на театъра обявяват, че представлението отново започва.

От гримьорните, от вратата, а също и от салона на сцената се връщат Актьорите, Театърмайсторът, Сценичният техник, Суфльорът, Реквизиторът. В същото време от своя кабинет излиза Директор-режисьорът заедно с Шестте лица. След като в залата светлините изгаснат, сцената се осветява, както преди.

РЕЖИСЬОРЪТ

Хайде, хайде, господа! Всички ли сме тук? Внимание, внимание. Започваме! Техника!

СЦЕНИЧНИЯТ ТЕХНИК

Ето ме!

РЕЖИСЬОРЪТ

Веднага подгответе сцената с малката зала. Ще бъде достатъчно да се маркират странични стени и една стена в дъното с врата. Моля ви, веднага! Техникът веднага изтичва, за да изпълни нареждането, и докато Режисьорът се уговаря с Театърмайстора, с Реквизитора, със Суфльора и с Актьорите за мизансцена, той разполага два странични, и един заден декор, за да маркира стая, декорирана с розови и златни черти.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Реквизитора)

Идете и вижте дали в склада има диван.

РЕКВИЗИТОРЪТ

Да, има, господине, зеления.

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не, не! Как така зелен! Диванът беше жълт, украсен с цветя, плюшен и много голям! Много удобен!

РЕКВИЗИТОРЪТ

Ех, такъв нямаме.

РЕЖИСЬОРЪТ

Но това няма никакво значение! Сложете какъвто има.

ДОВЕДЕНИЦАТА

Как така — няма значение? Та това беше прочутият диван на мадам Паче!

РЕЖИСЬОРЪТ

Сега само ще репетираме! Моля ви, не се бъркайте!

(Към Театърмайстора.)

Вижте дали има един дълъг и нисък шкаф с витрина.

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не забравяйте масичката, махагонената масичка за небесносиния плик!

ТЕАТЪРМАЙСТОРЪТ

(към Режисьора)

Имаме онази, малката, позлатената.

РЕЖИСЬОРЪТ

Добре, донесете нея!

БАЩАТА

И едно голямо огледало.

ДОВЕДЕНИЦАТА

И параван! Моля ви се, параван, иначе аз как бих могла...

ТЕАТЪРМАЙСТОРЪТ

Добре, госпожице, имаме паравани колкото искате, не се безпокойте.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към доведената дъщеря)

Трябва да сложим някоя и друга закачалка за дрехи, нали?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Да, да! Много, много закачалки!

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Театърмайстора)

Вижте там колко има, и всичките ги донесете!

ТЕАТЪРМАЙСТОРОЪТ

Да, господине, ще се погрижа!

Театърмайсторът изтичва да изпълни нареждането. Режисьорът продължава да говори със Суфльора, с Лицата и с Актьорите, и през това време сценичните работници под ръководството на Театърмайстора донесят посочените мебели и ги разполагат, както той им нарежда.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Суфльора)

Междувременно вие заемете мястото си. Вижте: това е скицата на сцените, действие по действие.

(Подава му няколко листа хартия.)

Но сега вие трябва да се проявите.

СУФЛЬОРЪТ

Трябва да стенографирам, така ли?

РЕЖИСЬОРЪТ

(приятно изненадан)

А, отлично! Умеете ли да стенографирате?

СУФЛЪОРЪТ

Не бих искал да бъда нескромен, но стенографията аз я...

РЕЖИСЪОРЪТ

Толкова по-добре!

(Като се обръща към един сценичен работник.)

Идете да вземете хартия за писане от моя кабинет — много, много хартия, колкото намерите!

Сценичният работник изтичва и се връща след малко с голям топ хартия, която подава на Суфлъора.

РЕЖИСЪОРЪТ

(продължава да говори на Суфлъора)

Записвайте всичко, сцена по сцена. Постарайте се да запишете репликите, поне най-важните!

(После се обръща към Актьорите.)

Разчистете терена, господа! Ето, застанете от тази страна

(сочи лявата страна)

и внимавайте добре!

ПЪРВАТА АКТРИСА

Но, извинявайте, ние...

РЕЖИСЪОРЪТ

(отнема ѝ думата)

Няма да стане нужда да импровизирате, бъдете спокойна!

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

А какво трябва да правим?

РЕЖИСЪОРЪТ

Нищо! Засега наблюдавайте и слушайте! После всеки ще си получи написана ролята. Сега ще направим набързо една репетиция. Те ще я изиграят!

(Сочи Лицата.)

БАЩАТА

(сякаш паднал от облаците сред бъркотията на сцената.)

Ние? Извинявайте, какво значи репетиция?

РЕЖИСЬОРЪТ Един опит, който те ще видят!

(Сочи Актьорите.)

БАЩАТА

Но нали действащите лица сме ние...

РЕЖИСЬОРЪТ

Хубаво де, лицата сте вие. Но тук на сцената, драги господине, лицата не играят. Тук играят актьорите. Лицата си остават там, в писания текст на пиесата,

(сочи суфльорската будка)

ако има писан текст!

БАЩАТА

Именно! Тъй като няма такъв писан текст и всички вие, господа, имате щастието да виждате лицата живи, пред вас...

РЕЖИСЬОРЪТ

И таз добра! Искате сами да направите всичко? Да играете, да се представите лично на публиката?

БАЩАТА

Разбира се. Ще се покажем такива, каквито сме в действителност.

РЕЖИСЬОРЪТ

Повярвайте ми, това ще бъде истинско забавно зрелище!

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

А тогава ние какво ще правим тук?

РЕЖИСЬОРЪТ

Не си въобразявайте, че умеете да играете! Та това е просто смешно...

(И наистина Актьорите почват да се смеят.)

Ето, виждате ли, смеят се!

(Спомня си, че е пропуснал нещо.)

Ах, да! Тъкмо сега е време! Трябва да определим ролите. О, лесно е: те сами са се определили вече.

(Към Втората актриса.)

Вие, госпожо — Майката.

(Към Бащата.)

Трябва да я наречем с някакво име.

БАЩАТА

Амалия, господин директор.

РЕЖИСЬОРЪТ

Но това е истинското име на вашата жена. Да не искате да я наричаме с нейното истинско име!

БАЩАТА

А защо, извинявайте, да не я наричаме? Нали така ѝ е името... Впрочем, добре, щом госпожата ще бъде...

(Едва набелязва движение, за да посочи Втората актриса.)

Аз виждам тази жена

(сочи Майката)

като Амалия, господине. Но вие постъпете както...

(Все повече се обърква.)

Не зная просто какво да ви кажа... Вече започвам... как да кажа, да възприемам като фалшиви, да ми звучат другояче дори моите собствени думи.

РЕЖИСЬОРЪТ

Колкото за това не се тревожете, не се тревожете! Наша грижа е да намерим верния тон! А колкото за името, щом вие искате „Амалия“, ще бъде Амалия, или пък после ще сложим друго име. Засега ще разпределим ролите тъй:

(към Младия актьор)

вие — Синът,

(към Първата актриса)

вие, госпожице, разбира се — Доведената дъщеря...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(развеселена)

Как, как? Аз — онази там?

(Избухва в смях.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(ядосан)

Какво смешно има?

ПЪРВАТА АКТРИСА

(възмутена)

Никой досега не е дръзвал да ми се смее! Или ще ме уважавате, или си отивам!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не, моля... Извинявайте, не се смеех на вас.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Доведената дъщеря)

Би трябвало за вас да бъде истинска чест, че ще ви представи...

ПЪРВАТА АКТРИСА

(внезапно, с възмущение)

Онази там!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Нямах пред вид вас, повярвайте! Казах го заради самата мене, аз не мога да се видя във вас, ето това е всичко! Не зная, не... Изобщо съвсем не приличате на мен.

БАЩАТА

Е, да! Вижте, господин директор, тъкмо там е работата! Наглият темперамент...

РЕЖИСЬОРЪТ

Какъв ваш темперамент! Вие си мислите, че го носите със себе си, вашия темперамент? Няма такова нещо!

БАЩАТА

Как! Нима ние нямаме наша индивидуалност?

РЕЖИСЬОРЪТ

Няма такова нещо! Вашата индивидуалност се превръща тук на сцената в суров материал, този материал актьорите обличат в тяло и лице, глас и движения. А за ваше сведение — актьорите са свикнали да дават израз на много по-благороден материал: какъвто на вас почти липсва. Тъй че, ако всичко това издържи на сцената, заслугата, повярвайте ми, ще бъде изцяло на моите актьори.

БАЩАТА

Не смея да ви противореча, господине. Но, вярвайте, за нас е истинско мъчение, че сме такива, каквито ни виждате, с тези тела, с тези лица...

РЕЖИСЬОРЪТ

(прекъсва го нетърпеливо)

О, с това има средство да се справим! Що се отнася до лицето, справяме се с грим, драги господине!

БАЩАТА

Е, да, но гласа, движенията...

РЕЖИСЬОРЪТ

Разберете най-после! Тук на сцената вие не можете да съществувате такива, каквито сте. Тук актьорите ще ви представят и край!

БАЩАТА

Разбрах, господине. Но сега, струва ми се, отгатвам също защо нашият автор, който ни видя тъй живи, не пожела после да ни съчини за сцената. Не искам да обиждам вашите актьори. Пазил ме бог! Но мисля си, че ако се видя сега представен... от някой си...

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

(с високомерие се надига и отива да се изправи срещу него, последван от веселите млади актриси, които се смеят)

От мене, ако нямате нищо против.

БАЩАТА

(раболепно и сладкодумно)

Това ми прави чест, господине.

(Покланя се.)

Ето, аз мисля, че колкото и господинът да се старее с цялата си воля и с цялото си майсторство да ме въплъти в себе си...

(Обърква се.)

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

Кажете де!

(Сред актрисите избухва смях.)

БАЩАТА

Е, аз искам да кажа, че представянето, което ще направите, дори чрез грима да се помъчите да приличате на мен... казвам, че с този ръст...

(всички Актъори се смеят)

мъчно може да се получи моят образ такъв, какъвто съм в действителност. Това ще бъде — да оставим настрана лицето, — това ще бъде по-скоро пресъздаване от негова страна на това, което съм аз, както той ме чувства — ако изобщо ме чувства, — а не както аз самият чувствам, че съм вътре в себе си. И, струва ми се, че който е призван да съди за нас, би трябвало да държи сметка за това...

РЕЖИСЬОРЪТ

Вие се тревожите още отсега за мнението на критиката? И аз съм седнал да ви слушам! Оставете критиката да си приказва! По-добре сега да помислим как ще поставим пиесата и дали изобщо ще успеем!

(Отделя се от другите и се оглежда.)

Хайде, хайде! Наредена ли е вече сцената?

(Към Актъорите и Лицата.)

Опразнете, опразнете сцената! Оставете ме да гледам.

(Слиза от сцената.)

Да не губим повече време!

(Към Доведеницата.)

На вас сцената добре ли ви изглежда тъй?

ДОВЕДЕНИЦАТА

А бе... Аз, да си кажа правото, не се виждам на нея.

РЕЖИСЬОРЪТ

Хайде стига! Да не искате да ви построят тук задното помещение на ателието на мадам Паче такова, каквото го знаете!

(Към Бащата.)

Бяхте ми казали, че стените на стаята са с шарки на цветя, нали?

БАЩАТА

Тъй вярно. Бели.

РЕЖИСЬОРЪТ

Тези стени не са бели, а на линии, но това няма голямо значение!
А за мебелите горе-долу смятам, че тъй е добре! Онази масичка я сложете малко по-напред!

(Сценичните работници изпълняват нареждането.)

(Към Реквизитора.)

Вие през това време намерете един плик, по възможност с небесносин цвят и го дайте на господина!

(Сочи Бащата.)

РЕКВИЗИТОРЪТ

Плик за писмо ли?

РЕЖИСЬОРЪТ И БАЩАТА

За писмо, за писмо.

РЕКВИЗИТОРЪТ

Веднага!

(Излиза.)

РЕЖИСЬОРЪТ

Хайде! Хайде! В първата сцена участва госпожицата.

(Първата Актриса излиза напред.)

Но не, вие почакайте! Казвах на госпожицата.

(Сочи Доведеницата.)

Вие ще погледате...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(добавя веднага)

... как преживявам сцената!

ПЪРВАТА АКТРИСА

(обидена)

И аз ще съумея да се вживея, не се съмнявайте, щом се захвана!

РЕЖИСЬОРЪТ

(с ръце в косите)

Уважаеми господа, да не дрънкаме повече! Значи, първата сцена е на госпожицата с мадам Паче. О!...

(Обърква се, оглежда се и се изкачва на сцената.)

Ами онази мадам Паче?

БАЩАТА

Не е с нас, господине.

РЕЖИСЬОРЪТ

Тогава какво да правим?

БАЩАТА

Но тя е жива, и тя също така е жива!

РЕЖИСЬОРЪТ

Е, да, но къде е?

БАЩАТА

Момент, оставете ме да се изкажа.

(Обръща се към Актрисите.)

Уважаеми госпожи, бихте ли ми направили услуга да ми дадете за малко вашите шапки?

АКТРИСИТЕ

(изненадани и в същото време развеселени, в хор).

Какво? Шапките? Какво разправяте? Ама защо? Я виж ти!

РЕЖИСЬОРЪТ

Какво искате да правите с шапките на госпожите?

(Актъорите се смеят.)

БАЩАТА

О, нищо, да ги сложа за миг върху тези закачалки. А някоя от вас би трябвало да си свали и палтото.

АКТЪОРИТЕ

(както по-горе)

И палтото?

А после?

Той трябва да е луд!

НЯКОЛКО АКТРИСИ

(както по-горе)

Но защо? Само палтото ли?

БАЩАТА

За да ги окачим за миг... Ще бъдете ли така добри? Нали нямате нищо против?

АКТРИСИТЕ

(като си свалят шапките и една-две дори палтата, продължавайки да се смеят, отиват да ги закачат по закачалките)

Защо не в края на краищата?

Ето, готово!

Ама вижте, това наистина е глупаво!

Трябва ли да ги разположим като на изложба?

БАЩАТА

Именно, точно така, госпожо: като на изложба!

РЕЖИСЬОРЪТ

Но кажете най-после: защо и с каква цел?

БАЩАТА

Разбирате ли, господине: възможно е, като подготвим по-добре сцената, тя да бъде привлечена от самите предмети на своята търговия и кой знае дали няма да се появи между нас...

(Кани другите да погледнат към входа в дъното на сцената.)

Погледнете! Погледнете!

Вратата в дъното се отваря и няколко стъпки напред излиза мадам Паче, отвратителна жена, невероятно тлъста, с помпозна перука от вълна, с цвят на морков и една пламтяща роза, втикната от едната страна, по испански. Тя е цялата намацана, облечена с безвкусна елегантност в крещящо червена коприна, с ветрило от пера в едната ръка, а другата е вдигнала, защото между пръстите си държи запалена цигара. При появяването ѝ Актьорите и Режисьорът веднага хукват да бягат навън от сцената с рев на уплаха, слизат по стълбичката и понечват да се спуснат по пътеката. От своя страна Доведеницата смирено притичва към мадам Паче, като към господарка.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(притичвайки)

Ето я! Ето я!

БАЩАТА

(сияещ)

Тя е! Аз казвах ли ви? Ето я тук!

РЕЖИСЬОРЪТ

(потискайки първоначалния си страх, възмутен)

Какви са тези номера?

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

(почти заедно с него)

Ама къде се намираме в края на краищата?

МЛАДИЯТ АКТЬОР

(както по-горе)

Откъде изскочи пък тази?

МЛАДАТА АКТРИСА

(както по-горе)

Държаха я в резерва!

ПЪРВАТА АКТРИСА

(както по-горе)

Това е евтин трик на фокусници!

БАЩАТА

(овладява протестите)

Извинете! Но защо искате да разрушите в името на някаква вулгарна фактологическа истина това чудо на една раждаща се действителност, една действителност, призована, привлечена и създадена от самата сцена, и която повече от вас има право да живее тук, защото е доволно по-истинска от вас? Коя актриса сред вас би могла да превъплъти мадам Паче? Ето, пред вас е мадам Паче! Трябва да се съгласите с мене, че актрисата, която ще я превъплъти, ще бъде по-малко реална, отколкото тази — която е самата тя лично! Погледнете: моята дъщеря я позна и веднага се приближи до нея! Послушайте, послушайте какво си говорят!

Смутени, Режисьорът и Актърите се качват на сцената.

Но по време на възмутените реплики на Актърите и отговорът на Бащата сцената между Доведеницата и мадам Паче вече е започнала, полугласно, съвсем тихо, изобищо по нормален и естествен начин, тъй както не би било възможно да стане това на сцената. Когато Актърите, призовани от Бащата да послушат, се обръщат да видят мадам Паче, която вече е сложила ръка под брадичката на Доведеницата, за да вдигне лицето ѝ, чуват, че тя говори по неразбираем начин и известно време напрегнато се вслушват. Скоро след това остават разочаровани.

РЕЖИСЬОРЪТ

Е, и после?

ПЪРВАТА АКТРИСА

Ама какво казва?

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

Тъй нищо не се чува!

МЛАДИЯТ АКТЬОР

По-високо! По-високо!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(оставя мадам Паче, която се усмихва с една неповторима усмивка, и се изправя пред групата на Актьорите)

„По-високо!“ Нали! Какво ти „високо“! Това не са неща, които могат да се кажат високо! Аз бих могла да ги кажа високо за негов срам,

(сочи Бащата)

това ще бъде моето отмъщение! Но за мадам нашият разговор би означавал нещо съвсем друго, господа: би означавал затвор!

РЕЖИСЬОРЪТ

И таз добра! Тъй, значи? Но тук в театъра, драга госпожице, думите трябва да се чуват добре. Дори ние, които сме на сцената, не чуваме. Представете си колко ще чуе публиката в театъра! Тази сцена трябва добре да се изиграе. И, от друга страна, вие можете прекрасно да си разговаряте високо, защото ние няма да сме тук, както сега, та да слушаме: вие ще си представите, че сте сами, в една стая в задната част на ателието, и че никой не ви слуша.

Доведената дъщеря, с пресилено кокетство, усмихвайки се злобно, прави няколко пъти знак „не“ с пръст.

РЕЖИСЬОРЪТ

Как така „не“?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(тихо и тайнствено)

Има някой, който ще ни чуе, господин директор, ако тя

(сочи мадам Паче)

говори високо!

РЕЖИСЬОРЪТ

(отчаян)

И друг ли ще изскочи?

Актьорите понечват отново да избягат от сцената.

БАЩАТА

Не, не, господине. Тя намеква за мене. Аз трябва да бъда там, зад онази врата, очакващ, и мадам Паче знае това. Дори, разрешете ми! Отивам, за да бъда готов!

(Тръгва.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(спира го)

Не, не, чакайте! Тук трябва да се спазват изискванията на театъра. Преди вие да сте готов...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(прекъсва го)

Да, разбира се, веднага, веднага! Умирам от желание да преживея, да видя отново онази сцена! Ако той е готов, аз също съм съвсем готова!

РЕЖИСЬОРЪТ

(вика)

Но трябва първо да се открие съвсем ясно сцената между вас и онази там.

(Сочи мадам Паче.)

Разберете най-после!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Ох, боже мой, господине! Тя ми каза онова, което вие вече знаете: че работата на майка ми и този път е лоша, че платът е похабен и че аз трябва да се съглася, ако искам да ни помага и занапред в нашата бедност.

МАДАМ ПАЧЕ

(излиза напред и си придава голяма важност)

Е да, сеньор, защото аз не желае да апровечар, да използва...

РЕЖИСЬОРЪТ

(почти ужасен)

Как, как? Тъй ли приказва?

Всички Актъори избухват в шумен смях.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(и тя се смее)

Да, господине, тъй си говори, почти само на испански... Много смешно говори!

МАДАМ ПАЧЕ

Ах, сеньор... на мен но пар... не хубаво възпитание... че не мога да аблар... ваш език, сеньор.

РЕЖИСЬОРЪТ

Не, съвсем не! Дори още по-добре! Говорете си тъй, говорете си, както знаете, госпожо! Успехът е сигурен! По-хубаво не би могло и да се измисли, та да се поразведри с комичен ефект грубостта на ситуацията. Говорете, говорете си, както знаете! Много е добре!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Много добре! Как не, разбира се! Да слушаш някои предложения с такъв изговор, успехът е сигурен, защото ти прилича едва ли не на виц, господине! Човек започва да се смее, когато чуе да му кажат, че има един „виехо сеньор“, който иска да „прави малко амур“ — нали, мадам?

МАДАМ ПАЧЕ

Тъй, виехито... стар! Ланда, но толкова по-добре пара ти... за тебе... Макар да не ти прави удоволствие, той не ще прави скандал!

МАЙКАТА

(впуска се сред учудването и съчувствието, изразено от всички Актьори, които до този миг не са ѝ обръщали внимание и които сега се стряскат от нейния вик и се опитват да я задържат. Ала те се смеят в същото време, защото Майката смъква перуката на мадам Паче и я хвърля на земята)

Вещица! Вещица! Убийца! Моята дъщеря!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(притичва, за да задържи Майката)

Не, не! Мамо, не! Моля те!

БАЩАТА

(също притичва)

Успокой се! Успокой се! Седни!

МАЙКАТА

Тогава махнете я да не я гледам!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(на Режисьора, който също е притичал)

Не е възможно, не е възможно майка ми да остане тук!

БАЩАТА

(също към Режисьора)

Те не могат да бъдат заедно тук! И тъкмо за това, разбирате ли, онази там не беше с нас, когато дойдохме! Ако останат заедно, по необходимост развързката ще настъпи веднага.

РЕЖИСЬОРЪТ

Няма значение! Няма значение! Сега за сега ние само нахвърляме. Това е нещо като пробна репетиция. Всичко е от полза, стига да успеем ей тъй в бъркотията да уловим различните моменти.

(Обръща се към Майката и я отвежда, за да я накара да седне отново на мястото си.)

Хайде, хайде, госпожо, успокойте се, успокойте се! Моля ви, седнете на мястото си!

Междувременно Доведеницата застава отново сред сцената и се обръща към мадам Паче.

ДОВЕДЕНИЦАТА

И така, хайде, мадам.

МАДАМ ПАЧЕ

(обидена)

А, не, грасиас! Аз тук нищо повече не ще прави, щом майката присъства!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Стига, стига! Накарайте го да влезе този стар сеньор, за да се позабавлява, като прави малко амур!

(Обръща се властно към всички.)

Тази сцена, тъй или иначе, трябва да я направим! Хайде, почваме!

(Към мадам Паче.)

Вие си вървете!

МАДАМ ПАЧЕ

Ах! На мене... Аз си отива, отива си, сега раменте...

*(Излиза си, кипяща от гняв, като грабва от земята перуката и високомерно изглежда
Актьорите, които хихикат и ръкопляскат.)*

ДОВЕДЕНИЦАТА

(към Бащата)

А вие сега изиграйте влизането! Не се въртете така! Елате тука Представете си, че вече сте влезли! Ето тъй: аз седя с наведена глава — скромна! Хайде! Да чуем гласа ви! Кажете ми с друг, бодър глас, както човек, който идва отвън: „Добър ден, госпожице...“

РЕЖИСЬОРЪТ

(вече слязъл от сцената)

Гледай ти! Вие ли режисирате, или аз?

(Към Бащата, който го поглежда в очакване, объркан.)

Изпълнете, каквото ви каза: идете в дъното, без да излизате и се върнете напред.

Бащата изпълнява нареждането почти изплашен. Твърде блед, но вече вживял се, сблъскал се с реалността на своето превъплъщение, се усмихва, приближавайки се откъм дъното на сцената, сякаш не подозира драмата, която ще го връхлети. Актьорите почват внимателно да наблюдават започващата сцена.

РЕЖИСЬОРЪТ

(тихо и бързо към Суфльора в будката)

А вие сега внимавайте, много внимавайте и записвайте!

Сцената.

БАЩАТА

(като се приближава, казва с променен глас)

Добър ден, госпожице.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(навела глава, с едва съдържано отвращение)

Добър ден.

БАЩАТА

(опитва се да види лицето ѝ, надниквайки под шапката, която почти я закрива, и като вижда, че е твърде млада, възкликва едва ли не на себе си. Възкликанието изразява едновременно задоволство и страх да не се изложи в една рискована авантюра)

А... Та... навярно... вие не идвате тук за първи път, нали?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(както по-горе)

Не, господине.

БАЩАТА

Значи, идвали сте и друг път?

(Доведената дъщеря потвърждава с глава.)

Повече от един път?

(Изчаква малко, после отново разглежда лицето ѝ под шапката. Усмива се и казва.)

Е, значи, вие не би трябвало да се държите толкова...
Разрешавате ли ми да ви махна тази шапка?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(внезапно, за да го предвари, като не може повече да потиска отвращението си)

Не, господине! Сама ще си я махна!

(Изпълнява това бързо, конвулсивно.)

Майката се е отдалечила заедно със Сина и с другите си две малки деца, които я следват неотлъчно, но не в онзи край, където са застанали Актъорите, а на отсрещната страна. Тя стои като на тръни, следи сменящо се изражение на болка, на възмущение, на мъка, на ужас думите и действията, като ту крие лицето си, ту стене.

МАЙКАТА

О, боже, боже мой!

БАЩАТА

(чувайки стона, остава за известно време като вкаменен, после отново с предишния тон)

Ето, дайте ми я, аз ще я закача.

(Взема ѝ шапката от ръката.)

Само че на една такава хубава, мила главичка като вашата бих желал да видя по-прилична шапка. Бихте ли ми помогнали после да ви избира една измежду шапките, които предлага мадам? Нали!

МЛАДАТА АКТРИСА

(прекъсва го)

Внимание! Отидоха ни шапките!

РЕЖИСЬОРЪТ

(веднага, много ядосан)

По дяволите! Тишина! Без духовитости! Там се репетира!

(Обръща се към Доведената дъщеря.)

Започнете отново, моля ви, госпожице!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(подхваща отново)

Не, благодаря господине!

БАЩАТА

Хайде, хайде, не ми отказвайте! Нали ще я приемете? Ще се обидя... Има хубави шапки, погледнете! И после от това мадам ще бъде доволна. Та тя точно за това ги излага тук!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Моля ви, не, господине, аз няма как дори да си я сложа...

БАЩАТА

Навярно се тревожите за това какво ще си помислят в къщи, като ви видят да се връщате с нова шапчица? Ех, това не е беда! Нали знаете какво се казва в такива случаи?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(не може да издържа повече и избухва)

Не в това е работата, господине! Не бих могла да я нося, защото съм... нали ме виждате: бихте могли сам да се досетите!

(Показва черната си дреха.)

БАЩАТА

А, траур, вярно! Истина: виждам, виждам. Моля за извинение. Вярвайте, наистина съм натъжен.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(със смело усилие потиска възмуцението и отвращението си)

Стига, стига, господине! Би трябвало аз да благодаря, а не вие да се натъжавате или да съжалявате. Моля ви не обръщайте повече внимание на онова, което казах. Също и за мен, разбирате, нали...

(опитва се да се усмихне и прибавя)

ще бъде по-добре да не си спомням, че съм облечена така.

РЕЖИСЬОРЪТ

(прекъсва ги, като се обръща към Суфльора в будката, и се качва на сцената)

Чакайте, чакайте! Не пишете, прескочете, прескочете последните думи от репликата!

(Обръщайки се към Бащата и Доведеницата.)

Отлично! Отлично!

(После само към бащата.)

Оттук вие после ще продължите, както се уговорихме!

(Към Актьорите.)

Тази сцена с шапките излезе добре, не ви ли се струва?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Да, ама най-хубавото сега идва! Защо не продължаваме?

РЕЖИСЬОРЪТ

Потърпете за миг!

(Отново се обръща към Актърите.)

Ще трябва да се изпълни, разбира се, с малко повече лекота...

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

Да, малко по-свободно...

ПЪРВАТА АКТРИСА

Да, разбира се. Не е кой знае какво.

(Към Първия актьор.)

Можем веднага да я изрепетираме, нали?

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

О, лично аз нямам нищо против. Ето отивам, за да изиграя влизането!

(Излиза, за да е готов да влезе през вратата в дъното.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Първата актриса)

И тъй, значи, вижте, сцената между вас и онази мадам Паче е свършила. Аз после ще се погрижа да я напиша. Вие стойте... Не, къде отивате?

ПЪРВАТА АКТРИСА

Почакайте, ще си сложа шапката...

(Отива да вземе шапката си от закачалката и си я слага.)

РЕЖИСЬОРЪТ

А, да, отлично! Значи, вие седате тук с наведена глава.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(насмешливо)

Да, ама не е облечена в черно!

ПЪРВАТА АКТРИСА

Ще бъда облечена в черно, и то много по-изискано от вас!

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Доведеницата)

Помълчете, моля ви. Погледайте малко сега! Има какво да научите!

(Пляска с ръце.)

Хайде! Почвайте: влизането!

И отново слиза в салона, за да обозре ефекта от сцената. Вратата в дъното се отваря. Влиза Първият актьор със свободно и дръзко държане на стар женкар. Представянето на сцената от страна на Актьорите трябва още от самото начало да бъде нещо съвсем различно от предишната сцена, ала в същото време ни най-малко не бива да прозвучи като пародия. По-скоро сцената трябва да бъде някак „разкрасена“. Разбира се, Доведеницата и Бащата, като не могат да се познаят в Първата актриса и Първия актьор и като чуват да се произнасят собствените им думи, изразяват по различен начин ту с жестове, ту с усмивки, ту посредством прояви на нетърпение или с открито недоволство впечатлението, което се създава у тях, както ще се види и по-долу. Ясно се чува откъм будката гласът на Суфльора.

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

„Добър ден, госпожице...“

БАЩАТА

(не успява да се сдържи)

Ама не е така!

В същото време Доведеницата, виждайки как Първият актьор влиза, избухва в смях.

РЕЖИСЬОРЪТ

(побеснял)

Млъкнете, за бога! А вие престанете веднъж завинаги да се смеете! Тъй не може да продължава!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(като се приближава откъм авансцената)

Извинявайте, не успях да се сдържа, господине! Госпожицата

(сочи Първата актриса)

си стои кротко, но ако аз бях на нейно място, уверявам ви, и чуех да ми кажат „Добър ден“ по този начин, с този тон, бих избухнала в смях точно тъй, както сега се изсмях!

БАЩАТА

(и той се приближава малко)

Да, вижте, тъкмо така... видът, тонът...

РЕЖИСЬОРЪТ

Какъв ти тон, какъв ти вид! Оттеглете се сега и ме оставете да гледам репетицията!

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

(излиза напред)

Тъй като аз трябва да представлявам възрастен мъж, който влиза в дом със съмнителна репутация...

РЕЖИСЬОРЪТ

Много добре, но не им обръщайте внимание, моля ви! Почнете отново, почнете! Всичко върви отлично!

(Дава знак на Актъора да почне.)

И така...

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

„Добър ден, госпожице...“

ПЪРВАТА АКТРИСА

„Добър ден...“

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

(преповтаря движенията на Бащата, тоест опитва се да надникне под шапката, ала после изиграва твърде отчетливо първо задоволството, после страха)

„Ах... та... вярно ли е, че не идвате тук за първи път?“

БАЩАТА

(не успява да се сдържи и го поправя)

Не „вярно ли е, че...“, а „навярно“!

РЕЖИСЬОРЪТ

Казва „навярно“ — и после другото...

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

(сочи към Суфльора)

Аз чух „вярно ли е“.

РЕЖИСЬОРЪТ

Добре де! Все едно е дали е „навярно“, или „вярно ли е“! Продължете, продължете нататък. Впрочем, вижте, изпълнете го с по-малко напрежение, с по-малко шарж... Ето, сега аз ще го направя, погледайте...

(Качва се и сам изиграва началото на сцената, почвайки от влизането.)

„Добър ден, госпожице...“

ПЪРВАТА АКТРИСА

„Добър ден.“

РЕЖИСЬОРЪТ

„Ах... та... навярно... вие“

(Обръщайки се към Първия актьор, за да му обърне внимание върху начина, по който е погледнал Първата актриса под шапката.)

Изненада... страх... и радостно задоволство...

(После към Първата актриса.)

„Не идвате тук за първи път, нали...“

(Отново се обръща с многозначителен поглед към Първия актьор.)

Ясно ли е?

(Към Първата актриса.)

И вие тогава: „Не, господине“.

(Отново към Първия актьор.)

Изобщо, как да кажа? Souplesse!

(И слиза отново от сцената.)

ПЪРВАТА АКТРИСА

„Не, господине...“

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

„Значи, идвали сте и друг път? Повече от един път?“

РЕЖИСЬОРЪТ

Не, не, чакайте! Оставете я да направи преди това

(сочи Първата актриса)

утвърдителен знак. „Значи, идвали сте и друг път?“

(Първата актриса повдига малко глава, като притваря мъчително, сякаш от отвращение очи и после при едно „Хайде сега!“ от страна на Режисьора, тръска два пъти глава.)

ДОВЕДЕНИЦАТА

(неудържимо)

Господи!

(И веднага поднася ръка до устата си, за да сподави смеха си.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(обръща се)

Какво има?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(веднага)

Нищо, нищо!

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Първия актьор)

Сега вие! Продължавайте!

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

„Повече от един път? Е, значи... вие не би трябвало да се държите толкова... Разрешете да ви махна тази шапка!“

Първият актьор изрича последното изречение с такъв тон и го придружава с такива движения, че Доведеницата, все още с ръце на устата, колкото и да иска да се сдържи, не успява, и смехът избухва през пръстите ѝ — неудържим и шумен.

ПЪРВАТА АКТРИСА

(възмутена се връща на мястото си)

Ах, аз да не съм тука палячо за посмешище на онази там!

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

И аз не съм! Стига!

РЕЖИСЬОРЪТ

(крещи към Доведената дъщеря)

Престанете! Престанете!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Да, простете... простете ми...

РЕЖИСЬОРЪТ

Вие сте просто невъзпитана! Ето какво сте! Една безсрамна жена!

БАЩАТА

(опитва се да се намеси)

Да, да, господине, вярно е, вярно е. Ала извинете я...

РЕЖИСЬОРЪТ

(качва се на сцената)

Няма какво да извинявам! Това е просто безобразие!

БАЩАТА

Да, да, господине, но повярвайте, повярвайте, че всичко, което виждаме, създава у нас особено, странно впечатление.

РЕЖИСЬОРЪТ

Странно? Какво е странно? Защо странно?

БАЩАТА

Господине, аз се възхищавам на вашите актьори: на онзи господин,

(сочи Първия актьор)

на госпожицата,

(сочи Първата актриса)

ала, без съмнение... вижте, те не са ние...

РЕЖИСЬОРЪТ

И таз добра! Как искате да бъдат „вие“, когато те са актьорите?

БАЩАТА

Именно, актьорите! И много добре играят нашите роли. Но повярвайте, тяхната игра ни изглежда нещо съвсем друго. Би трябвало да бъде същото, но, така или иначе, не е!

РЕЖИСЬОРЪТ

Как така не е? Какво е тогава?

БАЩАТА

Някак... става нещо тяхно, не е вече нещо наше.

РЕЖИСЬОРЪТ

Разбира се, така и трябва да бъде! Вече ви обясних това!

БАЩАТА

Да, разбирам, разбирам...

РЕЖИСЬОРЪТ

И така, стига!

(Обръща се към Актьорите.)

После ние ще си репетираме тъй както трябва. Винаги е било цяло наказание за мене да репетирам пред авторите! Никога не са доволни!

(Обръща се към Бащата и към Доведеницата.)

Хайде да опитаме отново с вас и да видим дали ще е възможно тя да не се смее повече.

ДОВЕДЕНИЦАТА

А, няма да се смея вече, няма да се смея! Сега за мене идва най-интересното, уверявам ви!

РЕЖИСЬОРЪТ

И така, когато вие казвате: „Моля ви, не обръщайте внимание на онова, което казах... И за мене, разбирате, нали...“

(обръща се към Бащата)

вие трябва веднага да подхванете: „Разбирам, ах, разбирам...“ и веднага да попитате...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(прекъсва го)

Какво да попита?

РЕЖИСЬОРЪТ

По каква причина носите траур.

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не, не, господине! Вижте: когато аз му казах да не обръща внимание, че съм облечена така, знаете ли какво ми отговори той? „Ах, много добре! Тогава да ги махнем веднага тези дрешки.“

РЕЖИСЬОРЪТ

И таз добра! Отлично! Та да обърнем с главата надолу целия театър!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Но това е истината!

РЕЖИСЬОРЪТ

Ама каква истина, моля ви се! Тук сме в театър! Истината — докъдето може!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Тогава, извинете, какво представление смятате да създадете?

РЕЖИСЬОРЪТ

Ще го видите, ще го видите! Сега оставете на мене тази работа!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не, господине! От моето отвращение, от всички причини, една от друга по-жестоки и по-долни, за да съм „тази“ и „такава“, навярно вие бихте искали да замесите една романтична сантиментална история с него, който ще ме пита за причините на траура, и аз, която ще му отговоря, обливайки се в сълзи, че преди два месеца е умрял татко? Не, не, господине! Трябва той да ми каже онова, което наистина ми каза: „Тогава да ги махнем веднага тези дрешки!“ И аз, потънала в скръб, в траур, само от два месеца, отидох там — виждате ли, там! — зад онзи параван, и с тези пръсти, които трепереха от срам и отвращение, разкопчах корсажа си, полата...

РЕЖИСЬОРЪТ

(като се хваща, за косите)

Имайте милост! Какво говорите?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(крещи въвн от себе си)

Истината! Истината, господине!

РЕЖИСЬОРЪТ

Добре, не отричам, нека това да е истината... И разбирам, разбирам целия ви ужас, госпожице, но и вие разберете, че всичко това на сцената не може да се покаже!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Не може ли? О, тогава, покорно благодаря, аз се отказвам!

РЕЖИСЬОРЪТ

Ама не, вижте...

ДОВЕДЕНИЦАТА

Отказвам се! Отказвам се! За онова, което може да се покаже на сцената, вие двамата сте се споразумели отгътък! Благодаря! Отлично го разбирам! Той иска веднага да стигнем до представянето

(с карикатурно подчертаване)

на неговите душевни терзания. Ала аз искам да представя моята драма, моята!

РЕЖИСЬОРЪТ

(високомерно вдига рамене, изпълнен с досада)

Ох, боже мой, вашата, вашата! Извинявайте, но драмата е колкото ваша, толкова и на останалите! Например съществува неговата драма,

(сочи Бащата)

на майка ви. Не е прието едно действащо лице да излезе премного напред и като завладее сцената, да остави другите на заден план. Трябва всички да се съчетават в един хармоничен ансамбъл и да се представя онова, което може да се представи! И аз сам много добре зная, че всеки си има свой вътрешен живот, че всеки иска да го покаже наяве. Но трудността е тъкмо тук: да извадиш на показ само толкова, колкото е необходимо и има връзка с другите. И колкото и да е малко това, което показваш, чрез него да накараш да се подразбере целият сложен живот, останал скрит вътре! Ах, колко лесно щеше да бъде, ако

всяко действащо лице в един пространен монолог... или дори, да кажем... в една публична лекция можеше да излее пред публиката всичко, което му е накипяло!

(Вече с добродушен, примирителен тон.)

Трябва да се сдържате, госпожице. Повярвайте ми, във ваш интерес е; защото, предупреждавам ви, цялата тази изобличителна ярост и това прекалено отвращение може да направи лошо впечатление на публиката. Особено, извинете ме, след като самата вие си признахте, че преди да отидете с него при мадам Паче, вече сте били с други, я то не един път!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(навежда глава, с дълбок глас след известна пауза на вглъбяване)

Истина е! Но помнете, че в онези, в другите мъже, аз пак виждам него!

РЕЖИСЬОРЪТ

Как, в другите — той? Какво искате да кажете?

ДОВЕДЕНИЦАТА

В очите на изпадналия в грях, господине, виновен за всички по-нататъшни грешки не си ли остава винаги оня, който пръв го е вкарал в прегрешение? А за мене той е виновният дори преди да се родя. Погледнете го и ще видите дали не е вярно!

РЕЖИСЬОРЪТ

Отлично! И малка ли ви се струва тежестта на толкова угризения върху него? Дайте му възможност да ги покаже на сцената!

ДОВЕДЕНИЦАТА

А как, моля ви, ще стане това? Как ще може той да представи всички свои „благородни“ угризения, всички свои „морални“ страдания, ако вие му спестите ужаса да види, че в прегръдките му се е намерило — след като е поканил момичето да махне траурните дрехи на прясната скръб — онова дете, господине, онова момиченце, което

той отиваше да посреща на излизане от училище, вече станало жена, и то паднала?

(Изрича последните думи с глас, треперещ от вълнение.)

Майката, като чува тези думи, се задавя от избухване на непреодолима мъка, която първо се проявява в глухи стонове, а после се превръща в безнадежден плач. Състраданието завладява всички.

Дълга пауза.

ДОВЕДЕНИЦАТА

(веднага щом Майката почне да се успокоява, добавя с глух и решителен глас)

Тук засега сме си между нас, публиката още не ни познава. Утре вие ще дадете представлението за нас, както смятате за добре, ще го изпълните според вашите разбирания. Но желаете ли да видите действителната драма такава, каквато избухна и се разрази?

РЕЖИСЬОРЪТ

Разбира се, не бих могъл да желая нещо по-добро, тъй ще почерпя от нея още отсега колкото може повече!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Много добре, тогава накарайте онази майка там да си отиде.

МАЙКАТА

(прекъсва плача си и изкрещява)

Не, не! Не позволявайте това да стане, господине! Не позволявайте!

РЕЖИСЬОРЪТ

Но те само ще репетират, госпожо!

МАЙКАТА

Не мога да го понеса! Не мога!

РЕЖИСЬОРЪТ

Ама нали всичко това се е случило, моля ви! Нищо не разбирам!

МАЙКАТА

Не, то се случва сега, случва се винаги! Моята мъка не е свършила, господине! Аз съм жива и съм тук! И отново, и отново изстрадвам всеки миг на моето нещастие, което непрекъснато се повтаря, което вечно се подновява. Ала чули ли сте някога да говорят онези две малки същества там? Те не могат вече да говорят, господине! Те още се държат здраво о мене, за да не стихват моите мъки: но самите те вече не съществуват, тях ги няма! А тази,

(сочи Доведеницата)

господине, се измъкна, избяга от мене и пропадна, пропадна... И ако аз сега виждам и нея тук, то е пак по същата причина, то е само за да подновява винаги, винаги да съживява и държи пред очите ми мъката, която съм изстрадала и заради нея!

БАЩАТА

(тържествено)

Вечният миг, както аз ви казах, господине! Тя

(сочи Доведеницата)

е тук, за да ме улови, да ме върже, да ме държи прикован и увиснал вечно на позорния стълб в този единствен бързотечен и срамен миг от моя живот. Тя не може да се откаже от това, а и вие не можете да ме избавите.

РЕЖИСЬОРЪТ

Не съм казвал, че не трябва да го представим: дори то ще представлява ядката на цялото първо действие, докато стигнем до ненадейното ѝ появяване...

(сочи Майката)

БАЩАТА

Точно така. Защото то е моята присъда, господине: всички наши страдания трябва да стигнат своята връхна точка във финалния ѝ вик!

(Той също сочи Майката.)

ДОВЕДЕНИЦАТА

Още звучи в ушите ми! Подлуди ме този вик! Вие може да ме представяте, както си искате, господине: няма значение! Може и облечена, стига само ръцете ми да са голи, поне ръцете, защото, погледнете, като стоях така,

(приближава се до Бащата и обляга глава на гърдите му)

с глава, облеганата тъй, и ръце, обвити около неговия врат, видях, че тук на ръката ми пулсира една жила и тогава, сякаш само тази жива жила събуди отвращение у мен, стиснах очи ей така и отпуснах глава на гърдите му!

(Обръща се към Майката.)

Викай, викай, майко!

(Отпуска глава на гърдите на Бащата и като вдига рамене, за да не чуе вика, добавя със задавен от мъка глас.)

Викай, както извика тогава!

МАЙКАТА

(спуска се да ги раздели)

Не! Дъще, дъще моя!

(И след като я откъсва от Бащата.)

Нещастнико, нещастнико, та това е моята дъщеря! Не виждаш ли, че е моята дъщеря?

РЕЖИСЬОРЪТ

(като чува вика, отстъпва чак до рампата. Актьорите също са ужасени) Отлично, да, отлично! И тъкмо тук ще трябва завеса!

БАЩАТА

(дотичва при него, разтърсен от силното преживяване)

Ето, виждате ли, защото беше тъкмо така, господине!

РЕЖИСЬОРЪТ

(убеден и с възхищение от видяното)

Но, да, тука на това място, без друго! Завеса, тук, завеса!

При повтарящите се викове на Режисьора, Сценичният техник спуска завесата, като оставя отвън при рампата Режисьора и Бащата.

РЕЖИСЬОРЪТ

(гледа нагоре и вдига ръце)

Какъв глупак! Рекох завеса, като исках да кажа, че действието трябва да свърши тук, на това място, а той взе, та наистина спусна завесата!

(Към Бащата, като придръпва една дипло в края на завесата, за да се прибере на сцената.)

Да, да, отлично! Сигурен успех! Тъй трябва да свърши действието. Аз гарантирам, гарантирам за първото действие!

Прибира се заедно с Бащата.

При вдигането на завесата се вижда, че Сценичният техник и работниците са разредили набелязаната преди това стая при ателието на мадам Паче и са подредили на нейно място градински кът с малък басейн.

От едната страна на сцената са седнали в редица един до друг Актьорите и Актрисите, а от другата — Лицата. Режисьорът е прав в средата на сцената, свил юмрук пред устата си, потънал в размишления.

РЕЖИСЬОРЪТ

(като се сепва след кратка пауза)

Да, да! И така: дойдохме до второ действие! Оставете на мене да го направя тъй, както решихме още в началото, и всичко ще се нареди!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Ние ще влезем сега в неговата

(сочи Бащата)

къща за недоволствие на оня там!

(Сочи Сина.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(нетърпеливо)

Добре, само оставете аз да се погрижа, нали се разбрахме!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Стига да проличи ясно неговата неприязън!

МАЙКАТА

(от мястото си, като клати глава)

И какво ли добро произлезе от това...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(обръща се внезапно към нея)

Няма значение! Колкото повече вреда за нас, толкова повече угризения за него!

РЕЖИСЬОРЪТ

(нетърпеливо)

Разбрах! Разбрах! Това ще бъде основната идея! Не се съмнявайте!

МАЙКАТА

(умоляващо)

Господине, моля ви, постарайте се добре да се разбере, за успокоение на моята съвест, че аз се помъчих по всички възможни начини...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(презрително я прекъсва и продължава изречението)

... да ме умири, да ме посъветва да не върша спрямо него предизвикателство!

(Към Режисьора.)

Направете, както тя иска, направете го, защото то е истина! Аз изпитвам от това удоволствие, вие ясно виждате, защото, колкото повече тя го умолява, колкото повече се опитва да смекчи сърнето му, толкова повече той се дърпа настрана, става „чужд“! Какво удоволствие ми доставя!

РЕЖИСЬОРЪТ

В края на краищата ще почваме ли второ действие, или не?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Няма да се обаждам повече! Но аз ви предупреждавам, че няма да бъде възможно цялото действие да се развие в градината, както искате вие!

РЕЖИСЬОРЪТ

Защо няма да е възможно?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Защото той

(сочи отново Сина)

винаги стои настрана от другите, заключен в стаята си! И после цялата роля на онова бедно, объркано момче там, както вече ви казах, трябва да се разиграе в къщата.

РЕЖИСЬОРЪТ

Ех, може би! Но, от друга страна, трябва да разберете, няма да вземем да закачваме надписи или да сменяме сцената напред представлението, по три-четири пъти на действие!

ПЪРВИЯТ АКТЪОР

Някога се е правело...

РЕЖИСЬОРЪТ

Да, когато публиката навярно е била невръстна, като онова момиченце там!

ПЪРВАТА АКТРИСА

И когато е било по-лесно да се създаде илюзия!

БАЩАТА

(става внезапно)

Илюзия? Имайте милост, не произнасяйте тази дума! За нас тя е особено жестока!

РЕЖИСЬОРЪТ

(удивен)

Ама защо, моля ви?

БАЩАТА

Но да! Жестока, жестока! Трябва да разберете това!

РЕЖИСЬОРЪТ

А как трябва да казваме тогава? Ние създаваме тук у зрителите...

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

... Посредством нашето изпълнение...

РЕЖИСЬОРЪТ

... илюзия за една действителност!

БАЩАТА

Разбирам, господине! Но навярно вие не разбирате нас. Извинете ме! Защото, вижте, тук за вас и за вашите актьори всичко е само една игра, и това е правилно.

ПЪРВАТА АКТРИСА

(прекъсва го възмутена)

Как тъй игра! Да не сме деца! Тук ние изпълняваме съвсем сериозно роли!

БАЩАТА

Не казвам, че не е сериозно. Тъкмо това имам пред вид: вашата изкусна игра, която именно трябва да създаде — както казва господинът — съвършена илюзия за една действителност.

РЕЖИСЬОРЪТ

Точно така!

БАЩАТА

Сега вземете под внимание, че ние, такива, каквито сме,

(посочва себе си и с общо движение другите пет Лица)

нямаме друга действителност извън тази илюзия!

РЕЖИСЬОРЪТ

(втрещен, гледа своите Актьори, които също са изненадани и объркани)

Какво говорите?

БАЩАТА

(след като ги наблюдава за кратко време с едва доловима усмивка)

Но, разбира се, тъй е, господа! Каква друга действителност имаме ние? Това, което за вас е илюзия, създадена от вас, за нас е единствена реалност.

(Кратка пауза. Излиза напред няколко крачки към Режисьора и добавя.)

При това, обърнете внимание, не само за нас. Добре си помислете!

(Гледа го в очите.)

Можете ли да ми кажете кой сте вие?

(И остава неподвижен, с показалец, насочен към него.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(объркан, с полуусмивка)

Как така кой съм аз? Аз съм аз!

БАЩАТА

А ако ви кажа, че не е вярно, че вие сте — аз?

РЕЖИСЬОРЪТ

Ще ви отговоря, че сте луд!

Актьорите се смеят.

БАЩАТА

Имате право да се смеете, защото тук е място за игра;

(към Режисьора)

и вие можете следователно да ми отговорите, че само на игра
онзи господин там,

(сочи Първия актьор)

който е „той“, трябва да се въплъти в „мене“, докато аз съм
действително „този“! Видяхте ли, че ви хванах в капан?

Актьорите отново се смеят.

РЕЖИСЬОРЪТ

Но това вече го казахме преди малко! Пак ли ще почваме
отначало?

БАЩАТА

Не, не. Съвсем не исках да кажа това. Дори аз ви приканвам да
изоставите тази игра —

(гледайки Първата актриса, сякаш за да предвари нейните думи)

художествена, художествена игра! — към която вие сте свикнали
тук с вашите актьори, и отново ви питам сериозно: кой сте вие?

РЕЖИСЬОРЪТ

(като се обръща почти удивен и в същото време раздразнен към Актьорите)

О, гледайте какъв нахалник! Някой си, който се представя за „действащо лице“, идва да ме пита аз кой съм!

БАЩАТА

(с достойнство, но без високомерие)

Едно действащо лице, господине, винаги има право да пита някой човек кой е „той“, защото действащото лице има наистина свой живот, белязан с неговите характерни черти, поради което то е винаги „някой“. Докато един човек — не казвам за вас, а за един човек, взет ей тъй, изобщо, може и да не бъде „някой“.

РЕЖИСЬОРЪТ

Да! Но вие питате мене, който съм директор и режисьор! Не разбирате ли?

БАЩАТА

(почти под сурдинка, сладкодумно и угоднически)

Питам само за да узная, господин директор, дали вие, такъв, какъвто сте сега, се виждате... такъв, какъвто сте били някога, преди много време, с всички илюзии, които тогава сте хранили. Дали виждате всички неща в и извън вас, каквито тогава сте ги виждали и каквито без съмнение действително са били за вас! И тъй, господин директор, като си спомните за тези илюзии, които сега вече не храните, за всички ония неща, които сега не ви се „струват“, каквито са „били“ едно време, не чувствате ли да се губи под краката ви, не казвам този дъсчен под, а почвата под краката ви? Та нали по същия начин „това“, което чувствате, че сте сега, с цялата реалност на днешното, такава, каквото е, е осъдено да ви изглежда илюзия утре?

РЕЖИСЬОРЪТ

(без да е разбрал добре, объркан от хитроумната аргументация)

Е, и? Не разбирам докъде искате да доведете работата.

БАЩАТА

О, доникъде, господине. Искам да ви накарам да разберете, че ако ние

(отново сочи себе си и другите Лица)

освен илюзията нямаме друга действителност, добре ще бъде и вие да не се доверявате твърде много на вашата действителност, на тази действителност, която днес вие дишате и живеете, защото — тъй както и вчерашната — тя е предопределена утре да ви се открие като илюзия.

РЕЖИСЬОРЪТ

(опитва се да обърне всичко на шега)

А, отлично! Очаквам да кажете още, че вие, с тази ваша пиеса, която идвате да ми представяте тук, сте по-действителен, по-реален от мене!

БАЩАТА

(напълно сериозен)

Но това е несъмнено, господин директор!

РЕЖИСЬОРЪТ

Тъй ли?

БАЩАТА

Мислех, че сте го разбрали още от началото.

РЕЖИСЬОРЪТ

Че сте по-реален от мене?

БАЩАТА

Щом вашата реалност може да се изменя всеки изминат ден.

РЕЖИСЬОРЪТ

Цял свят знае, че може да се променя. Променя се непрекъснато, тъй като реалността на всичко се сменя, сменя се непрекъснато!

БАЩАТА

(с вик)

Но не и нашата реалност, господине! Сега разбрахте ли? Това е разликата! Не се променя, не може да бъде променена, нито да стане друга, никога, защото е фиксирана. Ние сме си „такива“ завинаги — о, това е ужасно, господине! Нашата неизменна реалност трябва да ви кара да треперите, когато се приближавате до нас!

РЕЖИСЬОРЪТ

(ненадейно се изправя пред него поради хрумване, което е възникнало неочаквано)

Само че бих желал да зная кога се е видяло едно действащо лице да излезе от своята роля и да започне да я тълкува, да я защитава, да обяснява. Можете ли да ми отговорите? Аз никога не съм виждал такова действащо лице!

БАЩАТА

Не сте виждал, господин директор, защото авторите обикновено крият мъките на своето творчество. Когато действащите лица са живи, живи в действителност пред очите на своя автор, той не прави нищо друго, а само следи думите, които говорят, жестовете, които те сами му предлагат. И трябва той да иска да бъдат такива, каквито самите те искат да бъдат. Тежко му, ако не постъпва така! Щом едно действащо лице е вече родено, то добива веднага, такава независимост дори от самия свой автор, че всеки би могъл да си го представи в безброй други ситуации, в които авторът не е и мислил да го поставя. Дори понякога действащите лица добиват значение, каквото авторът никога не е и сънувал да им придава.

РЕЖИСЬОРЪТ

Да, разбира се, това го зная!

БАЩАТА

Тогава защо се учудвате на нас? Представете си какво нещастие е за едно действащо лице да се роди живо във въображението на някой автор, а после авторът да не пожелае да му даде възможност да живее!

Кажете ми дали това лице, оставено тъй, живо, но без възможност за живот, няма право да върши това, което правим ние сега пред вас, след като сме правили дълго и предълго същото пред него, за да го убедим, за да го подтикнем? Ту аз му се появявах, ту тя,

(сочи Доведеницата)

ту онази клета майка...

ДОВЕДЕНИЦАТА

(излиза напред като в сън)

Вярно е, и аз съм правила същото, господине, и аз съм го правила, за да го изкушавам, правех го толкова пъти в неговия тъжен и пуст кабинет, в часовете на здрач, когато той, отпуснат в едно кресло, не се решаваше да превърти електрическия ключ и оставяше мрака да нахлува в стаята му, а в този мрак ние се тълпяхме, за да го изкушаваме...

(Сякаш и сега е в онзи кабинет и се чувства неудобно от всички присъстващи Актьори.)

Да бяхте се махнали всички вие! Да бяхте ни оставили сами! Ето мама със своя син. Аз с това момиченце. А онова момче там винаги само. И после аз с него —

(сочи с бегло движение Бащата)

и после аз сама, аз сама... в този мрак.

(Скача внезапно, сякаш след въображаемия знак вижда собственото си видение, и заслепена от него, иска да го хване.)

Ах, моят живот! Какви сцени, какви сцени му предлагаме! Аз, аз го изкушавах повече от всички!

БАЩАТА

Да! Но може би той не ни даде възможност да живеем тъкмо заради тебе, заради твоята настойчивост, заради твоята невъздържаност

ДОВЕДЕНИЦАТА

Ами! Та нали той самият пожела да бъде такава!

(Отива близо до Режисьора, сякаш за да му се довери.)

Господине, мисля, че това беше по-скоро от униние или от възмушение към театъра такъв, какъвто публиката обикновено го разбира и го иска...

РЕЖИСЬОРЪТ

Хайде да продължим, драги господа, да продължим репетицията, за бога, и да стигнем до съществения факт!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Е, струва ми се, имате предостатъчно факти още с идването ни в неговата къща.

(Сочи Бащата.)

Нали сам казахте, че не могат да се закачват надписи или да се променя сцената всеки пет минути!

РЕЖИСЬОРЪТ

Тъй е! Но точно затова трябва да ги свържем, да ги съберем в едно стремително и стегнато действие, а не както вие преди малко искахте да видите как вашето братче се връща от училище, как обикаля като привидение из стаите, как се крие зад вратите, измъчвано от една мисъл, която... не си спомням думата, която употребихте...

ДОВЕДЕНИЦАТА

Изсмуква го, обезкървява... напълно!

РЕЖИСЬОРЪТ

Необичайна дума! Добре, съгласен съм, и се превръща целият „само в очи“, нали?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Да, господине, ето го там!

(Сочи го. Момчето е застанало до Майката.)

РЕЖИСЬОРЪТ

Ха така! И в същото време бихте желали да се представи и онова момиченце, което играе, без да подозира нищо, в градината. Той в

къщи, тя в градината; това възможно ли е?

ДОВЕДЕНИЦАТА

Ах, да играе на слънце в градината, господине, да бъде щастлива! Това е единствената ми награда, нейната радост, нейният празник в онази градина, да я видя избавена от мизерията, от неприветливостта на ужасната стая, където спяхме и четиримата! И аз спях с нея, помислете си, аз, с ужаса на моето заразено тяло, бях до нея, а тя ме прегръщаше силно със своите нежни и невинни ръчички. В градината, щом ме видеше, изтичваше да се хване за ръката ми. Големите цветя не виждаше, отиваше и намираше всички онези „длебнички, длебнички“ и искаше да ми ги покаже, и ми се радваше, радваше...

(Като казва така, разкъсана от спомена, избухва, в дълъг, отчаян плач, удряйки глава върху отпуснатите си на масата ръце. Жалост завладява всички. Режисьорът се приближава и се опитва едва ли не бащински да я успокои.)

РЕЖИСЬОРЪТ

Добре, добре, ще подредим и градината, бъдете спокойна! Ще има градина. Ще видите, ще останете доволна! Там ще съсредоточим сцените!

(Извиква един сценичен работник по име.)

Ей... спусни някое и друго дръвче! Две кипарисчета! Тук отпред, пред този басейн!

Отгоре се спускат на сцената две кипарисчета. Сценичният техник притичва, за да ги прикове.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Доведеницата)

Засега набързо приспособяваме нещо, колкото да се създаде впечатление.

(Вика по име сценичния работник.)

Ей... Дай сега малко небе!

СЦЕНИЧНИЯТ РАБОТНИК

(отгоре)

Какво?

РЕЖИСЬОРЪТ

Малко небе! Някакъв фон, който да падне тук отзад, зад този басейн!

Отвисоко над сцената се спуска завеса от бял креп.

РЕЖИСЬОРЪТ

Ама не бяло! Казах ти небе! Нищо, остави го, аз ще се справя.

(Вика.)

Ей, осветителя, загаси всичко и ми дай малко атмосфера... лунна атмосфера... синьо, синьо от всички страни и на бялата завеса... Така! Стои!

При командата на сцената се възцарява тайнствена лунна вечер, която принуждава Актьорите да говорят и да се движат, сякаш се намират по вечерно време в градина на лунна светлина.

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Доведеницата)

Ето, погледнете! Сега Момчето, вместо да се крие зад вратите на стаите, би могло да обикаля тук из градината и да се крие зад дърветата. А с малката работата е по-трудна. Не е лесно да се намери момиченце, което да изиграе добре сцената, там, дето ви показва цветята.

(Обръща се към Момчето.)

Ела, ела ти по-добре! Да се помъчим да направим, каквото може!

(И тъй като Момчето не се помръдва.)

Ела, ела!

(После Режисьорът го дърпа напред и се опитва да му наложи да държи вдигната главата си, която всеки път отново клюмва.)

Ах, струва ми се, големи неприятности ни чакат и с това момче... Но как така?... Боже мой, ала все пак то трябва да каже нещичко...

(Приближава се още повече до него, слага ръка на рамото му, завежда го зад декорите, които представляват дървета.) Ела, ела малко насам! Я да видя? Я се поскрий тук... Тъй, опитай да подадеш малко глава, да дебнеш...

(Отдръпва се, за да види впечатлението, което се създава, и щом Момчето изпълнява нареждането сред уплахата на Актьорите, които са поразени, той добавя.)

А, отлично... отлично...

(Обръща се към Доведеницата.)

Ако малката го изненада тук да дебне, не би ли могла да му измъкне поне някоя и друга дума от устата?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(става права)

Не се надявайте да проговори, докато тук присъства она там!

(Сочи Сина.)

Първо трябва да го изпратите да си върви.

СИНЪТ

(приближава се решително към една от двете стълби към залата)

Веднага! Ще се махна с най-голямо удоволствие! По-добро от това и не желая!

РЕЖИСЬОРЪТ

(веднага го задържа)

Но къде отивате? Чакайте!

Майката се надига смутена, уплашена от мисълта, че Синът наистина си отива, и инстинктивно вдига ръце, сякаш за да го задържи, без изобицо да направи крачка от мястото си.

СИНЪТ

(стига до рампата, към Режисьора, който го задържа)

Аз изобщо нямам работа тук! Оставете ме да си отида, моля ви!
Оставете ме да си отида!

РЕЖИСЬОРЪТ

Как така нямате работа тук?

ДОВЕДЕНИЦАТА

(спокойно, с ирония)

Ама не го задържайте! Той и без това няма да си отиде!

БАЩАТА

Той трябва да представи ужасната сцена в градината заедно с майка си!

СИНЪТ

(веднага, решително, гордо)

Аз нищо няма да представя! И още отначало заявих това!

(Към Режисьора.)

Оставете ме да си отида!

ДОВЕДЕНИЦАТА

(притичва при Режисьора)

Разрешавате ли, господине?

(Смъква ръцете му, с които той задържа Сина.)

Оставете го!

(После, обръщайки се към него, веднага щом Режисьорът го пуска.)

Хайде де, върви си!

(Синът остава устремен към стълбата, но сякаш прикован от невидима сила, не може да слезе по стъпалата. После, сред удивлението и уплахата на Актьорите, се придвижва бавно покрай рампата, насочва се към другата стълба за салона, но като стига до нея, остава и там устремен, ала без да може да слезе. Доведената дъщеря, която го следи с предизвикателен поглед, избухва в смях.)

Виждате ли, че не може? Не може! Принуден е да остане тук, завързан е за веригата, без да може да се изтръгне. Но щом дори аз, която хуквам да бягам, когато става онуй, което трябва да стане — тъкмо поради омразата ми към него, поради нежеланието ми да го гледам с очите си, — е, та щом дори аз стоя още тук и издържам неговия вид и неговата компания — тогава, представете си, дали той е в състояние да си отиде, той, който трябва наистина да остане тук с тоя свой достоен баща и с оная майка там, без други деца освен него...

(Обръща се към Майката.)

Хайде, хайде, мамо! Ела...

(Обръщайки се към Режисьора, за да му я посочи.)

Погледнете, беше се надигнала, за да го задържи...

(Към Майката, сякаш привличайки я с магическа сила.)

Ела, ела...

(После отново към Режисьора.)

Представете си каква смелост притежава тя, за да показва тук на вашите актьори онова, което чувства. Ала желанието ѝ да се приближи до него е толкова голямо, че ето, виждате ли? — съгласна е да изживее отново своята сцена.

И наистина Майката се е приближила и щом Доведеницата произнесе последните думи, тя разтваря ръце, за да изрази съгласие.

СИНЪТ

(веднага)

Аха, но не и аз! Не аз! Щом не мога да си отида, ще остана тук, но повтарям, че няма нищо да представям!

БАЩАТА

(към Режисьора, силно възбуден)

Вие можете да го принудите, господине!

СИНЪТ

Никой не може да ме принуди!

БАЩАТА

Ще те принудя аз!

ДОВЕДЕНИЦАТА

Чакайте, чакайте! Първо, малката в басейна!

(Изтичва да вземе Момиченцето, пада на колене пред него и взема личицето му между дланите си.)

Бедничка моя душичке, ти гледаш объркана с хубавите си големи очи. Навярно не разбираш къде се намираш! Ние сме на сцена, душичке! Какво е сцена? Ето, виж, то е едно място, където се играе и нещата се правят съвсем като наистина. Играе се пиеса. И сега ние ще изиграем пиесата. Съвсем като наистина, нали! И ти също...

Прегръща я, притиска я до гърдите си и я люлее.)

Душичке моя, душичке моя, как ужасна е твоята роля в пиесата. Какво отворително нещо е измислено за тебе! Градината, басейна... Е, разбира се, той не е истински! Лошото е тъкмо туй, скъпичко момиченце, че тук всичко не е истинско! О, може пък на тебе, понеже си малко момиченце, да ти хареса повече един неистински басейн, отколкото един истински, за да можеш да си играеш, нали? Уви, не, само за другите всичко ще бъде игра, но не и за тебе, за нещастие, защото ти си истинска, душичке, и защото играеш наистина при един истински басейн, голям, зелениясал, с много палмови листа, които правят сянка и се оглеждат, и с много диви патици — те плуват по повърхността и разбиват отраженията. Ти искаш да хванеш една от тези диви патици...

(С вик, който изпълва всички с боязън.)

Не, миличка Розета, не, мама не се интересува от тебе заради онзи там син, един истински мерзавец! Моята глава ще се пръсне от дяволските мисли, които ме измъчват... А оня там...

(Оставя Момиченцето и се обръща с обичайната: си недружелюбност към Момчето.)

Какво стоиш тук, вечно с тоя вид на просяк? Ако малката се удави, и ти ще си виновен. Заради това твое държане, сякаш съм

виновна, задето ви накарах да влезете в къщата, като че не съм платила за всички!

(Сграбчва ръката му и го принуждава да я измъкне от джоба.)

Какво държиш? Какво криеш? Извади, извади тази ръка!

(Измъква ръката му от джоба и пред ужасените присъстващи открива, че той държи револвер. Известно време го гледа сякаш с някакво задоволство, после казва рязко с глух глас.)

Ах! Откъде си го взел?

(И понеже Момчето, уплашено, продължава да стои както винаги със замрежени, празни очи и не отговаря.)

Глупако, на твое място вместо да се самоубивам, бих убила някой от ония двамата или дори двамата: бащата и сина!

(Изблъсква го зад кипарисчето, откъдето преди това Момчето дебне, после взема Момиченцето и го пуска в басейна, тъй че да остане скрито. Накрая сама се отпуска на парапета на басейна с лице между ръцете.)

РЕЖИСЬОРЪТ

Отлично!

(Обръщайки се към Сина.)

И в същото време...

СИНЪТ

(презрително)

Какво ти в същото време! Не е вярно, господине! Не се е разиграла никаква сцена между мене и нея!

(Сочи Майката.)

Нека самата тя ви каже как стана всичко.

Междувременно Втората актриса и Младият актьор са се отделили от групата на Актъорите. Втората актриса се е приближила, за да наблюдава с голямо внимание Майката, която е срещу нея, а Младият актьор — Сина, за да могат после да повторят играта им.

МАЙКАТА

Да, истина е, господине! Аз бях влязла в неговата стая.

СИНЪТ

В моята стая, чувате ли какво казва? А не в градината!

РЕЖИСЬОРЪТ

Но това няма значение! Действието трябва да се съсредоточи на едно място, казах вече!

СИНЪТ

(забелязвайки Младия актьор, който го наблюдава)

Вие какво искате?

МЛАДИЯТ АКТЬОР

Нищо, наблюдавам ви.

СИНЪТ

(обръщайки се на другата страна към Втората актриса)

А, и вие сте тук? За да повторите онова, което върши?

(Сочи Майката.)

РЕЖИСЬОРЪТ

Точно така, точно така! Струва ми се, би трябвало да бъдете благодарен заради това внимание!

СИНЪТ

А, така ли? Много благодаря! Но още ли не сте разбрали, че вие не можете да създадете тази пиеса? Ние не сме оживели вътре в самия вас, а вашите актьори ни гледат отвънка. Как мислите, възможно ли е да се живее пред едно огледало, което не стига, че ни кара да леденеем, като ни показва нашия собствен образ, но в същото време го отразява, предавайки му една неразпознаваема от самите нас гримаса?

БАЩАТА

Това е вярно! Това е вярно! Разберете, че той има право!

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Младия актьор и Втората актриса)

Добре, отдръпнете се!

СИНЪТ

Излишно е! Аз не съм съгласен.

РЕЖИСЬОРЪТ

Вие сега мълчете и ме оставете да чуя какво ще каже майка ви!

(Към Майката.)

Е, и? Бяхте ли влезли в стаята?

МАЙКАТА

Да, господине, като не можех да издържам повече, влязох в неговата стая, за да облекча сърцето си, като изплача цялата мъка, която ме притискаше. Но той, щом ме видя да влизам...

СИНЪТ

... Никаква сцена! Отидох си, отидох си, за да не стане сцена. Защото никога не съм правил сцени, разбрахте ли?

МАЙКАТА

Истина е! Тъй е! Тъй.

РЕЖИСЬОРЪТ

Ала сега сцената между вас и него трябва да стане! Тя е необходима!

МАЙКАТА

Колкото за мене, господине, ето ме, готова съм! Ех, да можехте вие да ми покажете как да му поговоря, поне за малко, да изплача всичко, което ми е в сърцето.

БАЩАТА

(приближава се към Сина разгневен)

Ти ще разиграеш тази сценка. Заради майка си!

СИНЪТ

(по-решителен от всякога)

Няма да изиграя нищо!

БАЩАТА

(хваща го за реверите и го разтърсва)

За бога, послушай! Послушай! Не чуваш ли как ти се моли?
Нямаш ли синовно чувство?

СИНЪТ

(и той го сграбчва)

Не! Не! И престани веднъж завинаги!

Всеобщо възбуждение. Майката, уплашена, се опитва да ги раздели.

МАЙКАТА

Моля ви се! Моля ви се!

БАЩАТА

(без да го пуска)

Трябва да се подчиниш! Трябва да се подчиниш!

СИНЪТ

(бори се с него и накрая го блъска на земята до стълбата сред всеобщия ужас)

Ама каква е тази лудост, която те е обзела? Нямаш спирачка, показваш пред всички своя и нашия срам! Аз не съм съгласен! Не съм съгласен! И тъкмо по този начин въплътявам волята на онзи, който не е искал да ни даде възможност да живеем на сцената!

РЕЖИСЬОРЪТ

Да, но нали всички вие сами дойдохте?

СИНЪТ

(сочи Бащата)

Той, не аз!

РЕЖИСЬОРЪТ

А вие не сте ли тук?

СИНЪТ

Трябваше да дойде той, да довлече всички нас и да тръгне да се споразумява отгатък заедно с вас не само за онова, което действително се случи, сякаш то не е достатъчно, а и за онова, дето никога не е било!

РЕЖИСЬОРЪТ

Но кажете, кажете поне вие какво е станало! Кажете го на мене! Наистина ли излязохте от стаята си, без да кажете нито дума?

СИНЪТ

(след моментно двоумение)

Нито дума. Тъкмо за да не направя сцена!

РЕЖИСЬОРЪТ

(подтиквайки го да продължи)

Добре, а после? Какво направихте после?

СИНЪТ

(в центъра на мъчителното внимание на всички, като прави няколко крачки по сцената)

Нищо... Прекосявайки градината...

(Прекъсва мрачен, потънал в себе си.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(подтиквайки го да продължи, все повече под впечатлението на неговото държане)

Да, и? Прекосихте градината?

СИНЪТ

(отчаян, като крие лице зад ръката си)

Но защо искате да ме накарате да го кажа, господине? Ужасно е!

Майката трепери цяла и изпуска сподавени стонове, гледайки към басейна.

РЕЖИСЬОРЪТ

(като забелязва нейния поглед, се обръща тихо към Сина, с растящо безпокойство)

Момиченцето?

СИНЪТ

(гледа право пред себе си, към залата)

Там, в басейна...

БАЩАТА

(все още на земята, сочейки със състрадателен жест Майката)

И тя вървеше след него, господине!

РЕЖИСЬОРЪТ

(към Сина, с безпокойство)

И тогава вие?

СИНЪТ

(бавно, като продължава да гледа пред себе си)

Дотичах, спуснах се да я извадя... Но спрях, защото зад дърветата видях нещо, от което кръвта ми се смрази: Момчето, Момчето стоеше неподвижно, с обезумял поглед и гледаше в басейна удавената си сестричка.

(Доведеницата, останала превита при басейна, за да крие Момиченцето, отговаря като ехо, хълцайки отчаяно.)

(Пауза.)

Приблжих се и тогава...

Зад дърветата, където е останало скрито Момчето, проехтява пистолетен изстрел.

МАЙКАТА

(сърцераздирателен вик притичва заедно със Сина и с всички Актьори сред всеобщата бъркотия)

Сине! Синчето ми!

(И после, след всеобщата паника и несвързаните викове на другите.)

Помощ! Помощ!

РЕЖИСЬОРЪТ

(сред виковете, като се мъчи да си пробие път, докато Момчето бива вдигнато за главата и краката и отнесено извън сцената, зад бялата завеса, която изобразява небе)

Нарани ли се? Наистина ли се нарани?

С изключение на Режисьора и Бащата, който е все още на земята до стълбата, всички изчезват зад спуснатата в дъното завеса, която служи за небе, и остават там, като си говорят разтревожено. После от едната и от другата страна на завесата Актьорите се връщат, на сцената.

ПЪРВАТА АКТРИСА

(прибира се на сцената отдясно, натъжена)

Мъртво е! Бедното момче! Мъртво! Ах, какво нещастие!

ПЪРВИЯТ АКТЬОР

(влиза отляво, като се смее)

Как така — мъртво! Преструвка! Преструвка! Не вярвайте!

ДРУГИ АКТЬОРИ ОТДЯСНО

Преструвка ли? Действителност! Действителност! Мъртъв е!

ДРУГИ АКТЬОРИ ОТЛЯВО

Не! Преструвка! Преструвка!

БАЩАТА

(надига се и вика заедно с тях)

Каква ти преструвка! Действителност! Действителност, господа!
Действителност!

(И се скрива, изпълнен с отчаяние, зад завесата.)

РЕЖИСЬОРЪТ

(не издържа повече)

Преструвка! Действителност! Вървете по дяволите всички!
Светлина! Светлина! Пуснете светлина!

*Внезапно цялата сцена и цялата зала на театъра се озаряват от много силна светлина.
Режисьорът въздъхва, сякаш се освобождава от кошмар, и всички на сцената се
споглеждат, изненадани и объркани.*

Ах! Никога не ми се е случвало такова нещо! Загубих целия ден!

(Гледа часовника си.)

Вървете си, вървете си! Какво повече може да правим сега?
Твърде късно е да започнем отново репетицията. Довиждане до тази
вечер!

(И Актьорите си отиват, след като са го поздравили.)

Ей, осветителя загаси всичко!

(Преди още той да завърши тези думи, театърът потъва за миг в гъст мрак.)

Ех, по дяволите! Остави ми запалена поне една малка лампа, за
да виждам къде стъпвам!

*Зад завесата в дъното на сцената, сякаш поради погрешно включен контакт, веднага блясва
един зелен прожектор, в лъчите на който ще се открият, големи и отделени една от друга,
сенките на Лицата без Момчето и Момиченцето. Като ги вижда, Режисьорът хуква навън
от сцената в ужас. Едновременно с това изгасва прожекторът зад завесата и на сцената се
възцарява предишното нощно синьо небе. От дясната страна на завесата бавно излиза
напред Синът, последван от Майката с протегнати към него ръце, после от лявата страна
— Бащата. Спират на средата на сцената и остават за малко там като в сън. Последна*

излиза отляво Доведеницата, която изтичва към една от стълбите. На първото стъпало спира за миг, за да погледа другите трима, избухва в писклив смях, спуска се по пътеката между столовете, като спира още само веднъж и пак се изсмива, гледайки останалите трима горе. Изгубва се от залата и отново се чува нейният смях вече заглъхнал от разстоянието. Малко след това пада завесата.

СВЕТОЗАР ЗЛАТАРОВ

ШЕСТТЕ ЛИЦА ТЪРСЯТ СВОЯ АВТОР

1921 година минава за рождена дата на Пиранделовия театър. Появяването му е ознаменувано с характерен инцидент: между привържениците и противниците на пиесата „Шест лица търсят автор“ се разгаря толкова яростен спор, че продължил на улицата след представлението в театър „Вале“ в Рим, той се превръща в истинска битка. За спомен от сблъскването на естетите остават разбити носове и драскотини.

Такова начало едва ли е в разрез с разбиранията на автора — изкуството и животът са си дали среща при трагикомични обстоятелства.

След необичайното посрещане и след като биват отречени от критиците, „шестте лица“ почват едва ли не триумфално шествие из Франция и други страни. Авторът — прехвърлил 54 години — тръгва от столица на столица да събира позакъснелия данък на славата. Позакъснял, защото всичко, което казва в своите пиеси, той вече е казал в прозата си. Дори сюжетът на „Шест лица търсят автор“ е из един негов разказ. Но трябвало е неговите идеи да излязат на сцената, да наметнат дрехите на актьорите, за да привлекат вниманието на публиката и критиците.

В Италия спорът за Пирандело — драматурга, още не е завършил. До ден-дневен традиционните литератори го гледат с подозрение: за тях той „няма стил“, „не пише добре“, което не пречи на театрите да го поставят, когато имат криза в сборовете...

Пиесата „Шест лица търсят автор“ е част от една трилогия (заедно с „Всеки си има мнение“ и „Тази вечер се импровизира“), която би могла да се нарече „театър в театъра“. Както се вижда още от първото прочитане, тя е изградена върху противоречието между „действащите лица“ и актьорите, които трябва да ги играят. Може да се каже, че сюжетът не е взет „направо от живота“, а е пречупен два пъти през сцената. Това е и драма, която се разиграва между

неприсъстващия автор и лицата, извикани на живот от него. Ала с това не се изчерпва замисълът. Авторът показва как животът не понася общите и приблизителни неща в „езика“, свойствен на театъра (или на лицата), или, с други думи, че веднъж доведено до сцената, трудно и неестествено е за едно действие да се върне в живота, в оня истински живот, където всеки е сам и неповторим. Сякаш Пирандело ни убеждава, че изкуството е едва ли не вкаменена абстракция в сравнение с изменливата същност на живите неща. Пиесата се разиграва зад кулисите — и без кулисите — свободно, като прескача напред-назад във времето и изисква от зрителя достатъчно въображение, за да свърже отделните епизоди в действия и сцени.

„Шест лица търсят автор“ далеч не е най-съвършената Пиранделова пиеса; тя е и трудна за поставяне, крие неизяснени пасажки като авторова позиция, но въпреки това е първородната пиеса на Пиранделовия театър. И най-известната. Тя е пръв епизод от огромната пиеса, написана от Пирандело, съставена от цялото му театрално творчество.

„Шестте лица“ са уловени в миг, когато внимателното око на другите сякаш е открило тяхната индивидуалност. Бащата е словоохотлив и сладострастник, доведеницата е замръзнала в своята поза на отвращение, а Майката не може и не иска да се освободи от мъката си. Гротескните маски им са надянати завинаги. Само когато започват да пресъздават отделни мигове от своя живот, гротескното у лицата се изменя, за да се превърне в човешки трагично.

Всъщност със започването на пиесата драмата е свършила, тя е трагична, макар и не изключително. Дъщерята, след смъртта на другите две деца, е „пропаднала“ безвъзвратно, станала е уличница. Някои търсят в това развитие социален елемент — може би с известно основание: знаем колко близко е до веризма ранният Пирандело.

Обстановката е съвсем обичайна, дори банална. И хората са все пак реални в своята малко блудкава трагедия, сякаш извадена из булеварден роман. Лицата от ненаписаната пиеса се явяват, за да се надсмеят със своето присъствие над примитивно положителния и недоверчив. Режисьор. Лицата не се съгласяват с начина, по който искат да ги представят. Налага се. Бащата — малко съзлив и малко неприличен — да обяснява на Режисьора защо не иска да бъде опосредстван от Актьора. Макар и твърде жалък, този Баща е

изразител на Пиранделовите разбирания. Казват, че във всичките му герои се крие частица от него. Сякаш авторът иска да изрази колко му е близък малкият, незначителен човек, как под многоличието на стотиците му маски (под които сякаш няма нищо) се разкрива истината, че маските са фалшиви, че те са заради „другите“, че дълбоко под маските все пак има някаква вътрешна трудно уловима светлина. Не е чудно, че пиеса с такъв заряд е оказала значително въздействие на световната драматургия, особено чрез недвусмислената си полемика срещу футуристичния театър. И днес тя е жива драма на човешкото разбирателство и съчувствие, което се разкрива тъкмо от това, че героите са изолирани, сами, търсеци се в мрака, с поглед, затруднен от наложените маски.

На 28 юни 1967 година Пирандело щеше да бъде стогодишен. Той бе писал на един приятел във Франция: „Искате биографични бележки за мен: аз съм затруднен да ви ги дам, скъпи приятелю, и то по простата причина, че съм забравил да живея, забравил съм дотам, че не мога изобщо нищо да кажа. Аз не живея моя живот, аз го пиша... Нямах литературен покровител и много се борих — повече от десет години, за да почнат да ме издават, като през това време чекмеджетата ми бяха вече пълни с ръкописи...“

Бащата на Луиджи, Дон Стефано, е типичен сицилианец — последен от двадесет и четири деца. Расъл под влияние на идеите за освобождение и обединение, той е излагал на опасност живота си рамо до рамо с Гарибалди. По-късно, вече състоятелен собственик на сярна мина, заплашен с изнудване от мафията, той дава своя красноречив отговор на някой си Кола Камици — шеф на шайката. Нанася му побой, а когато онзи му устройва втори път засада, едва не го убива. Когато Пирандело се ражда, в семейството цари тревога: страхуват се, че бащата е болен от холера. Луиджи се събужда за живот сред природата и магията на Сицилия, край една голяма гора от маслинени дървета на брега на Порто Емпедокле, при Агридженто, в слънчевия и безмилостен остров, за да запечата в съзнанието си белези на потни хора и животни, на гледки, замъглени от прах и серни пушеци, на лица, сурови и обгорели сред суеверия и жестоки обреди. Дълбокият народен корен обяснява защо у този революционер в театъра, у този

модерен дух, са останали непокътнати основните чувства: майчината обич, любовта, отмъщението, ревността и много рядко омразата като израз на плътско съперничество. От биографията му ще разберем защо го дразнят и суетите на хората, и дребните им богатства.

На 16-годишна възраст той вече пише стихове и мрази надутата реторика. Скоро свенливо посещава литературните кафенета и се свързва с Луиджи Капуана, който го съветва да изостави стиховете и да се заложи с проза. За театъра идеал му е Чехов, любимият му поет е Данте, разказвач — Мопасан, романист — Балзак. Обича Верга и естествено мрази Д'Анунцио и неговите везаници от думи. За това се иска смелост — тогава Д'Анунцио е кумир за младите. Оженва се, пише много, живее сравнително охолно, докато една вечер на 1904 година намира жена си болна: бащата съобщил, че са напълно разорени в един миг — сярната мина, която издържа цялото семейство, е наводнена. Пирандело живее известно време, като залага вещи в заложната къща, после си спомня, че има университетски титли, че е свършил университета в Рим и че е доктор по филология от Бонския университет. Намира си място като преподавател. Той е пламенен, но някак отвлечен лектор. Тежи му болезнената ревност на жена му — първия симптом на нейното душевно страдание. Дълги години той живее заедно с душевно болната, пише разкази, в които сякаш търси загубения си рай. Издава великолепни книги, които остават някак незабелязани. Когато синът му е на фронта, той би могъл да го освободи от плен чрез посредничеството на висши прелати. Пирандело отказва по патриотични съображения, дъщеря му научава за отказа на бащата и прави опит да се самоубие, ала не успява, но скоро умира. По това време Пирандело споделя в писмо до пленения си син, че би желал да напише пиеса... В края на живота си мечтае да напише роман за бъдещето, един фантастичен роман, с който да отговори на въпроса какво ще стане със земята, когато животът на нея свърши и всичко започне отначало.

Преди да умре, той разделя имуществото си, остава без близки и без постоянен адрес. Представителят на „дучето“ прочита в неговото завещание: „Кажете на приятелите и на неприятелите, на всички вестници да не говорят за моята смърт, да не споменават дори... Никой да не ме придружава. Искам да бъда изпепелен и прахът ми да бъде хвърлен на вятъра, ако може, при нашето море край Сицилия.“

Пирандело си заминава: единствените живи същества, които го изпращат в погребалната процесия, са каруцарят и потният кон.

„Замина, тръшкайки вратата“ — казва пратеникът на „дучето“. Тези думи се нуждаят от известно пояснение. Смъртта в тогавашна Италия е единствената частна работа и Пирандело избира да си отиде сам и свободен. Предпочита компанията на скромния кочияш и мършавия кон пред речите и церемониите. За това си има причина: Мусолини през 1933 година в речта си пред писателите и издателите насочва внимание към „кризата“ в италианския театър. Диктаторът обяснява какви драми иска и обвинява: драматурзите (и най-вече Пирандело) и театъра на гротеската, че е „интроспективен, мрачен и има нереалистични прояви“.

Дошлата през 1934 година Нобелова премия едва заглажда впечатлението от думите на диктатора.

В съвременната оценка на Пирандело важна заслуга има основателят на Италианската комунистическа партия Антонио Грамши. Грамши в своите критични статии е доказал, че буржоазният критик Адриано Тилгер се е проявил като реквизитор: присвоил си е правото да тълкува Пирандело. И го е изтълкувал като продукт на немския солипсизъм... Грамши пръв поставя Пирандело в неговите реални рамки, в конкретната историческа действителност, и сочи, че той е продукт на древната традиция на Сицилия. „Обречеността“, „песимизмът“ на Пирандело — това са родови белези на изгорената от слънцето стара Сицилия, с нейните шарени каруци и диви песни, където звучи лудо веселие и предвечна тъга. Дори жените в неговите пиеси („Шест лица търсят автор“ не прави изключение) са сицилианските жени: пасивни, осъдени на страдание и неподвижност.

У Пирандело, и специално в „Шест лица търсят автор“, откриват родство с комедия дел арте, като изхождат от маските. Ала Пирандело отхвърля маската-тип и сочи, избличава онази маска, която човек приема за свое собствено лице. Пирандело смята, че ако отхвърлим маската на героя, на любещия, на дейния мъж, ще остане бедното човешко лице — голо пред ужаса на живота и кошмара на смъртта. Отхвърлил реториката и красивите думи, Пирандело ни убеждава, че хората са подчинени на закони, на атавизми, че съществуват само доколкото са функция на другите. „Вън от законите, вън от веселите и тъжни особености, които ни характеризират, които ни карат да бъдем

ние, не е възможно да се живее.“ При това всичко е по-скоро подсказано, напомнено, сякаш възникнало случайно, импровизирало, макар в действителност всеки жест и звук да е описан подробно в ремарките, чрез които той се стреми да подчини напълно и режисьора.

Много се е говорило за песимизма на Пирандело, ала ясно е, че това е песимизмът на един Хамлет от XX век. Той не презира хората, а страда заедно с тях. И тъкмо затова разбираме, че неговите „лица“ и „маски“ са за него живи хора, а не марионетки.

Грамши беше писал: „Неговите пиеси са ръчни гранати, които предизвикват взрив в съзнанието на зрителя и разбиват пошлите мисли и чувства.“ И Грамши подчертава каква голяма роля е изиграл Пирандело при разрушаването на старата съзливива и сантиментална еснафска драматургия, с позитивистка подплата, а понякога и с католическо направление. Неслучайно Пирандело е бил винаги гледан с лошо око от католическите идеолози: като враг на чисто аристотелевския начин за разглеждане на човешката личност, на метафизическата обективност на реалното...

Има една снимка на Пирандело и Айнщайн от 1935, година преди смъртта на драматурга. Двамата възрастни мъже са изправени в бели дрехи един до друг, но не се докосват и гледат към обектива, сякаш по принуда. Много се е говорило и за „относителността“ на истините в пиесите на Пирандело. И много се е спекулирало. По всяка вероятност Пирандело не е разбирал сложните проблеми на съвременната физика. С Айнщайн го е събрала славата, обстоятелството, че и двамата са големи синове на XX век, а не общите интереси.

Вярно е, че в „Шест лица“ илюзорността на действителността и действителността на илюзията са една от централните теми: ала и тук разбиването на едната и на другата илюзия носи реални страдания на действителни хора.

Сред най-широката публика в западните страни Пирандело минава за мисловен и сухоразсъдъчен автор. Виждат на пръв план парадоксалното, гротескното, фойерверките от новости и хрумвания... А неговото верую съвсем не е толкова неразбираемо.

Той вярва в изкуството. „Природата си служи с инструмента на човешкото въображение, за да продължи по-нататък своята съзидателна дейност.“ Ето една съвсем съвременна мисъл. Не бива да

се забравя, че Пирандело е художник, а не идеолог или философ. Той няма намерение да дава готови отговори на „вечните въпроси“, но той задава пряки въпроси на хората, на зрителите, които сами трябва да си отговорят.

Сред краха на футуристите, на последователите на Д'Анунцио, на крепусколаристите, чезнещи в безводните мъгли на мълчанието, остава да се извисява фигурата на Пирандело като представител на театъра, като изразител на търсенията след Първата световна война.

Може би най-картинно и сполучливо го е характеризирал Андре Мора: „Той е внесъл в театъра онази изключителна игра на огледала, в която авторът, зрителят и лицата се оглеждат взаимно, поглеждат се в очите и в тези отражения човешката личност се разтваря, за да изникне отново по-жива, по-вярна след преживяното изпитание.“

Оставяйки документ за търсенията на едно не тъй далечно, но отминало време, писателят със самия си замисъл е дал възможност на своите „Лица“ отново и отново да се явяват пред хората, да изслушват винаги различната присъда и да продължават да търсят своя автор!

Св. Златаров

Издание:

Автор: Луиджи Пирандело

Заглавие: Шест лица търсят автор

Преводач: Светозар Златаров

Издание: Първо издание

Издател: ДИ „Народна култура“

Град на издателя: София

Година на издаване: 1969

Тип: пиеса

Националност: Италианска

Печатница: Държ. полиграфически комбинат „Димитър Благоев“

Редактор: Драгомир Петров

Художествен редактор: Васил Йончев

Технически редактор: Олга Стоянова

Коректор: Лидия Стоянова

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/1202>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.